

Eroneuvola-toimintamallin kehittäminen osaksi ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluita

Tiina Hämäläinen

Julkaisuvuosi **Laurea**

Laurea-ammattikorkeakoulu

Eroneuvola-toimintamallin kehittäminen osaksi ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluita

Tiina Hämäläinen
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
joulukuu, 2020

Kehitin opinnäytetyönäni sosiaalitoimelle toimintamallin eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuden tukemiseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvailla ja mallintaa palvelua eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen. Toimintamallin avulla tehtiin vanhempien ja lasten tapaamisista ennalta suunniteltuja ja toteutettiin sosiaalitoimessa muutoinkin käyttöön otettua systeemistä toimintamallia. Perheohjaaja tapaa eroperheen vanhempia ja lapsia yhdessä ja erikseen sekä toimii vanhempien välillä viestin viejänä vaativissa kommunikaatio tilanteissa. Työskentelyssä käytetään apuna erilaisia menetelmiä. Toimintamalli kehitettiin teoriaan perustuen sekä yhteiskehittämistä hyödyntäen sosiaalityön työryhmän kanssa. Tämän kehitettävän toimintamallin tavoitteena oli päästä käsiksi eroriitoihin jo varhaisessa vaiheessa, jopa ennen niiden alkamista. Toimintamallin tavoitteena oli myös lisätä vanhempien ymmärrystä yhteistyövanhemmuudesta ja lapsen asemasta erotilanteessa.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tilaajana toimi Someron kaupunki, jonka käyttöön jäi opinnäytetyön raportin ohella kansio, jossa on materiaalit tämän toimintamallin toteuttamiseen. Opinnäytetyön tietoperustassa kuvattiin erojen sekä huolto- ja tapaamisriitojen yleisyyttä sekä niiden kustannuksia Suomessa. Työssä ilmeni yhteiskunnan palvelujärjestelmän osa-alueet eroauttamisen osalta. Työssä kuvattiin eron vaikutuksia sekä vaikeaa huolto- ja tapaamisriitaa sosiaalityön, vanhempien ja lapsen näkökulmasta katsottuna.

Toimintamallista tuli käyttöön otettava kokonaisuus, jota perheohjaaja voi alkaa toteuttaa. Työryhmä oli tyytyväinen toimintamallin sisältöön ja esimies puoltaa toimintamallin käyttöönottoa mahdollisimman pian. Toimintamallin arvioidaan tuovan tarvittavaa lisäpalvelua ennaltaehkäiseviin sosiaalipalveluihin ja näin ollen vähentämään lastensuojelun tarvetta pitkällä aikavälillä. Tämä toimintamalli on toteutettavissa muissakin sosiaalipalveluissa, joissa halutaan panostaa ennaltaehkäisevään erotyöskentelyyn.

Asiasanat: Yhteistyövanhemmuus, eroauttaminen, perheohjaaja, tapaamis- ja huoltoriita, eroneuvola, ennaltaehkäisevät eropalvelut

Tiina Hämäläinen

Separation counselling: Developing a preventive operating model as part of Social Services

Year

2020

Pages

58

For my thesis work, I developed an operating model for Social Services to support co-parenting. The aim was to describe and model the services for co-parenting after a separation. With the help of the model, the meetings between parents and children became pre-planned and in line with the systematic operating model already in use in Social Services. The family counsellor meets with the parents and children both together and separately and acts as a messenger when communication is difficult. Multiple methods are used. The operating model was developed based on theories and as a co-creation process with a working group from Social Services. The aim of the operating model is to provide the means to uncover the arguments in an early phase or even before they develop. Another aim was to increase the parents' understanding of co-parenting and childrens' position in a separation.

The principal of this operational thesis was the City of Somero. They will be able to use the thesis report and also materials to execute the operating model. In the theory part I presented the number and costs of custody disputes in Finland. I also discussed the different areas of society's services for separating couples. The impacts of separations and difficult custody disputes are described from the perspectives of Social Services, parents and children.

The operating model is a practical package that family counsellors can use in their daily work. The working group was satisfied, and their superior supports the implementation of the model as soon as possible. The operating model is estimated to bring the needed extra service for preventive separation counselling and therefore will decrease the need for child welfare in the long term. The operating model can be used in other social services units where there is a need for preventive separation counselling.

Key words: co-parenting, separation counselling, family counsellor, custody dispute, preventive separation counselling

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoite	7
3	Kehitettävän ilmiön kuvaus ja rajaaminen	9
4	Erojen sekä huolto- ja tapaamisriitojen yleisyys sekä kustannukset Suomessa	9
5	Eroauttaminen Suomen palvelujärjestelmässä	12
5.1	Eroauttamisen historia	12
5.2	Eroauttaminen tämän päivän Suomessa	13
5.3	Sosiaalitoimen tavoitteet ja roolit vanhempien eron jälkeen	14
5.4	Perheasioiden sovittelu	16
5.5	Muuta apua erotilanteeseen	18
5.6	Eroauttamisen kehittäminen	19
6	Lapsen asioista sopiminen eron jälkeen	21
6.1	Lapsen huolto	21
6.2	Lapsen asuminen	22
6.3	Lapsen yhteydenpito toiseen vanhempaan	22
6.4	Lapsen elatus	23
6.5	Vanhemmuussuunnitelma	23
7	Eroprosessi ja sen vaikutukset	24
7.1	Erokriisi - vanhemman kannalta	24
7.2	Erokriisi - lapsen kannalta	26
7.2.1	Lasta kuormittavat tekijät	27
7.2.2	Lasta suojaavat tekijät	28
8	Lapsen kuuleminen eron jälkeen	29
9	Kiintymyssuhde	30
10	Yhteistyövanhemmuus	31
11	Lapsi-vanhempi suhde eron jälkeen	33
12	Ammatillisuus eron jälkeisissä kohtaamisissa ja sovittelutilanteessa	38
13	Systeeminen toimintamalli	41
14	Kehittämistyön prosessi	43
15	Eroneuvola- toimintamallin kuvaus	45
15.1	Millä kriteereillä palveluun pääsee	46
15.2	Eroneuvola-toimintamallin eteneminen	47
15.3	Tapaamiskertojen sisällöt	48
15.3.1	Vanhempien yksilötapaamiset	48
15.3.2	Lasten tapaamiset	51
15.3.3	Vanhempien yhteistapaamiset	52

15.3.4Tapaamisten jälkeen	54
15.4 Arviointi	55
16 Luotettavuus ja eettisyys	55
17 Pohdinta.....	56
18 Lähteet	58
Kuviot	63
Liitteet.....	64

1 Johdanto

Suomalaisten avioeroista noin puolet päättyy eroon. Useissa eroperheissä on lapsia, jotka joutuvat keskelle muuttuvaa perhetilannetta ja vanhempien välisiä riitoja. Someron kaupungissa, niin kuin muuallakin Suomessa, lapsiperheiden erot ovat tavallisia ja useissa tapauksissa vanhemmilla on hankaluuksia sopia yhteisesti lasten asioista. Someron sosiaalitoimessa on myös useassa tilanteessa huomattu, että vanhempien erot vaikuttavat hyvin paljon lapseen. Melkein kaikissa lastensuojelutapauksissa on taustalla vanhempien ero sekä vanhempien huonot välit eron jälkeen.

Tietoperustassa käsittelem lapsiperheen vanhempien erossa esiin tulevia asioita erilaisista näkökulmista. Tässä opinnäytetyössä olen rajannut tietoperustan käsittelyn siihen, kun ero on jo tapahtunut ja paluuta ei enää ole. Opinnäytetyössä kuvaan yleisesti erojen yleisyyttä Suomessa. Samoin kuvaan huolto- ja tapaamisriitojen yleisyyttä ja pohdin, miten näissä riidoissa joudutaan menemään aina oikeuteen asti. Pohdin mitä erilaisia keinoja yhteiskunnalla on tukea eroavia vanhempia näiden riitojen keskellä. Kokoan teorian tietoa siitä, miten viranomaisverkosto kuormittuu näistä eroriidoista ja niiden selvittelyistä, ja mitä vaikeat huolto- ja tapaamisriidat maksavat yhteiskunnalle. Etsin taustatietoa sille miksi matalan kynnyksen eropalveluita tulisi kehittää ja millä eri tavoin sitä jo tehdään Suomessa. Teen kirjallisuuteen perustuvan arvion siitä, minkälainen ilmiö vanhempien ero sekä sitä seuraavat huolto- ja tapaamisriidat ovat sosiaalityön, vanhempien ja lapsen näkökulmasta katsottuna.

Kehitin Eroneuvola-toimintamallin teorian tietoon perustuen sekä yhteistyössä Someron sosiaalitoimen työryhmän kanssa. Tämä toimintamalli tulee olemaan matalan kynnyksen ennaltaehkäisevää sosiaalipalvelua, jossa molemmat vanhemmat saavat tukea ja apua hankalaan tilanteeseen eron jälkeen. Lastenvalvoja vahvistaa kunnissa sopimuksia ja vanhemmat voivat haakeutua perheasioiden sovitteluun, jos eivät pääse yhteisymmärrykseen. Tämä Eroneuvola -toimintamalli on sovittelua, mutta siihen sisältyy vanhempien tukemista ja kommunikaatiossa avustamista myös tapaamisten välissä. Toimintamallissa kuullaan myös lasta. Tällä pyritään saamaan vanhempien välit paranemaan sekä tapaamisilla pureudutaan yhteistyövanhemmuuteen ja pidetään lapsen etu keskiössä.

2 Opinnäytetyön tausta, tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyöni aiheeksi halusin alusta asti jonkun sellaisen kehittämistyön, joka liittyisi jollain tavalla ihmissuhteisiin, parisuhteisiin tai parisuhteiden päättymiseen. Tulin vuonna 2018 ensimmäiseen työharjoitteluuni Someron kaupungin sosiaalitoimeen, jossa olen nyt toiminut

sosiaaliohjaajan sekä perhetyöntekijän sijaisena määräaikaissa työsuhteissa muutaman vuoden ajan. Someron kaupunki päätti alkuvuodesta 2020 yhteistyön seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksen kanssa. Myöhemmin kuitenkin Someron seurakunta teki sopimuksen Salon kanssa, että somerolaiset voivat käyttää Salon seurakunnan palveluita. Samoin keväällä 2020 Someron kaupungin lastenvalvojan tehtävät siirtyivät Turun perheoikeudelliseen yksikköön, jonka toiminta ei ole käynnistynyt toivotulla tavalla. Tässä muuttuvassa tilanteessa Someron sosiaalitoimessa mietittiin, miten toimintaa voitaisiin kehittää niin, että kaupunkilaiset saisivat palveluita myös sosiaalitoimen kautta parisuhde- ja ero-ongelmiin matalalla kynnyksellä.

Perhetyöntekijän roolissa aloin tuottaa parisuhde- ja eroneuvontaa alkuvuodesta 2020. Yhteydenottoja tuli paljon. Vallitsevan koronatilanteen vuoksi nämä yhteydenotot ehkä hieman vähenivät, mutta ymmärrys siitä, että varsinkin eropalveluja tarvitaan, vain vahvistui. Mietimme yhdessä johtavan sosiaalityöntekijän kanssa eropalveluiden kehittämistä, ja siitä syntyi tämä opinnäytetyöni aihe.

Someron kaupungilla ei ole ollut eroauttamiseen mitään erityistä toimintamallia, vaan lastenvalvoja on omien resurssiensa puitteissa tehnyt tätä työtä. Eroauttamistyö on kuitenkin aika usein jäänyt pelkän sopimuksen vahvistamiseksi. Somerolla panostetaan nyt ennalta ehkäisevien palveluiden kehittämiseen, niin tämä opinnäytetyöni toimintamalli on yksi muoto, jolla voitaisiin ennaltaehkäistä suurempia eron jälkeisiä käsittelyjä ja kustannuksia. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää sosiaalitoimen ennaltaehkäiseviä palveluita erotyöskentelyn osalta.

Opinnäytetyön muoto on toiminnallinen. Someron kaupunki on opinnäytetyön tilaajana. Loin Someron sosiaalitoimelle toimintamallin eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuden tukemiseen. Käytännössä tästä jää raportin ohella sosiaalitoimelle kansio, jossa on materiaalit tämän toimintamallin käyttämiseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvailla ja mallintaa palvelua eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen. Vuoden 2020 alusta asti tarjoamani eroneuvonta on ollut nyt lähinnä ihmisten kuuntelua ja keskustelua erossa esiin tulleista asioista ja on pyritty löytämään ratkaisua ohjauksen keinoin. Tämän eroneuvonnan pohjalta on herännyt tarve kehittää palveluita eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen ja siihen nyt juuri tämä opinnäytetyönäni tekemä toimintamalli tähtää.

Tässä toimintamallissa on tarkoitus tehdä tapaamisista ennalta suunniteltuja ja toteuttaa sosiaalitoimessa muutoinkin käyttöön otettua systeemistä toimintamallia. Perheohjaaja, joka Someron tapauksessa on tällä hetkellä perhetyöntekijä, tapaa eroperheen vanhempia ja lapsia, yhdessä ja erikseen. Alussa tehdään perheen kanssa lapsen näkökulmasta tilannekuvaus ajasta ennen eroa, mietitään yhdessä minkälaista tulevaisuutta he toivovat omalle lapselleen

ja tämän jälkeen mietitään tulevaisuuden suunnitelma sekä siihen mahdollisesti liittyviä sopimuksia. Työskentelyssä käytetään apuna erilaisia menetelmiä.

Tämän kehitettävän toimintamallin tavoitteena on päästä käsiksi eroriitoihin jo varhaisessa vaiheessa, jopa ennen niiden alkamista. Näin pystyttäisiin välttämään raskaat käräjaoikeuden käsittelyt, eikä perhe ja varsinkaan lapset, kuormittuisi liikaa. Toimintamallin tavoitteena on myös lisätä vanhempien ymmärrystä yhteistyövanhemmuudesta ja lapsen asemasta erotilanteissa.

3 Kehitettävän ilmiön kuvaus ja rajaaminen

Toimintamallia kehitettäessä luotiin rakenne siihen, miten toimintamalli etenee eronneiden vanhempien kanssa. Ensimmäiseksi mietittiin, millä kriteereillä vanhemmat voivat tulla avun piiriin, esimerkiksi jos on vaikeuksia päästä yhteisymmärrykseen lapsen tapaamisista. Kriteerien mietinnän lisäksi kuvattiin millainen toimintamalli tulee olemaan ja millaisia tapaamiskerrat ovat vanhempien ja lasten kanssa. Perheohjaaja toimii vanhempien välissä ”koordinaattorina”, on selvillä heidän tilanteestaan ja reflektoi vanhempien huolia ja arjen ongelma-kohtia myös tapaamisten välillä. Työntekijä sovittelee vanhempien riitoja ja erottaa vanhempien keskinäiset riidat lasta ja lapsen hyvinvointia koskevista asioista.

Koko toimintamallissa käytetään hyväksi systeemistä toimintamallia, joka on juuri otettu käyttöön Somerolla. Vanhempien kanssa työskennellään systeemisesti, systeemisessä toimintamallissa käytettävien menetelmien avulla. Tehdään näkyväksi muutos mikä vanhempien erosta syntyy lapsen näkökulmasta. Pohditaan yhdessä mitä kumpikin vanhempi haluaa lapselleen tulevaisuudessa ja miten siihen päästään hyvällä yhteistyövanhemmuudella. Perheohjaaja kartoittaa tapaamisilla vanhempien lyhyen, että pitkän aikavälin tavoitteita. Tapaamisten lopputuloksena olisi sujuva yhteistyövanhemmuus ja lastenvalvojan vahvistama sopimus lasten asioiden hoitamisesta. Jos tämä ei jostain syystä olisi mahdollista, ohjaa perheohjaaja vanhemmat vahvemman avun piiriin, jotta lapsen etu toteutuu.

4 Erojen sekä huolto- ja tapaamisriitojen yleisyys sekä kustannukset Suomessa

Suomessa avioeroon päätyy vuosittain reilu 13 000 avioliittoa. Tämä on noin puolet kaikista solmituista avioliitoista. Avioerojen määrä on pysynyt suurin piirtein samana jo useampia vuo-

sia. Ja tässä tilastossa ovat vain avioerot, avoeroista ei pystytä pitämään näin tarkkaa tilastoa. Avoliitoissa kuitenkin syntyy myös paljon lapsia ja siten avoero koskettaa myös usein lapsia. (Tilastokeskus. 2020.)

Ensi- ja turvakotien liiton, vuosina 2019-2021 toteutettava Turvassa-hanke kertoo, että Suomessa vuosittain noin 40000 lapsen vanhemmat eroavat. Useimmat vanhemmat pystyvät hoitamaan eron niin, että asiat hoituvat ja yhteistyövanhemmuus toimii, eivätkä lapset kärsi tilanteesta kovinkaan paljoa. Kuitenkin moni lapsi joutuu keskelle erokiiosta, jossa vanhemmat eivät tule toimeen, eivätkä pysty sopimaan lasten asioista ja näin lapsi joutuu kärsimään. (Turun ensi- ja turvakoti 2020.)

Sosiaalitoimi vahvistaa vuosittain useita kymmeniä tuhansia lapsen huoltoa, tapaamista ja asumista koskevaa sopimusta, määrä on lisääntynyt jatkuvasti. Hieman yli 90 prosenttia kaikista huoltosopimuksista on yhteishuoltosopimuksia. Yksinhuoltajuus äidille on sovittu noin seitsemässä prosentissa sopimuksista. Myös asuminen äidin luona on yleisempää kuin isän luona. Vuonna 2005 tehdyissä sopimuksista noin 18 prosentissa vahvistettiin asuminen isän luona. (Valkama & Litmala 2006, 19-21.)

Käräjäoikeuteen tulee vuosittain vireille noin 2000 riita-asiaa, jotka koskevat lasten huolto- tai tapaamissopimuksia. Noin 70 prosenttia tapauksista on riitaisia ja ne koskevat usein aikaisemman sopimuksen tai päätöksen muuttamista. Hovioikeuteen asti menee vuosittain noin 300 huolto- tai tapaamisasiaa. (Hämäläinen 2011, 8.)

Sosiaalitoimi tekee vuosittain noin 1000 olosuhdeselvitystä, tämäkin luku on jatkuvassa nousussa. Kaikissa tapauksissa tuomioistuimien ei kuitenkaan pyydä olosuhdeselvitystä, vaikka tapaus olisikin riitainen. Tuomioistuimissa käsiteltävistä huolto- ja tapaamisoikeutta koskevista asioista valtaosa on aiempien sopimusten tai päätösten muutosratkaisuja. (Valkama & Litmala 2006, 31-33.)

Huoltoriitaoikeudenkäynti kestää keskimäärin noin kahdeksan kuukautta. Lyhin kesto on silloin, kun haetaan muutosta jo olemassa olevaan tapaamissopimukseen. Tällöin voi mennä vain joitakin viikkoja. Oikeudenkäynnin kestossa on myös alueellisia eroja. Helsingissä käsittelyaika on lyhin, kun taas Turun seudulla pisin. (Valkama & Litmala 2006, 53-55.)

Eroilla on myös yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia yksilöiden kriisin ohella. Eroriitojen pitkittyessä yleensä myös kustannukset nousevat. Oikeus- ja sosiaalipalveluiden lisäksi kukaan tulee mukaan myös muita palvelujärjestelmän osa-alueita. Huoltoriitojen selvittelyistä välittömiä kustannuksia syntyy palvelujärjestelmän tuottavien tahojen henkilöstö- ja hallintokuluista. Epäsuorasti huoltoriitoihin liittyviä kustannuksia on vaikeampi tunnistaa. Riitaisa eroprosessi

voi aiheuttaa lapselle monia ongelmia, joista esimerkkinä on psykiatrinen hoito. Pitkittyneissä riidoissa voidaan tarvita myös lastensuojelun tukitoimia tai jopa voidaan päätyä lapsen huostaanottoon. Huoltoriita kuormittaa vanhempien terveyttä ja hyvinvointia. Tämä voi näkyä välillisesti työstä poissaoloina tai työkyvyn heikkenemisenä. Erojen kokonaiskustannusten määrittäminen on siis lähes mahdotonta, koska ne ovat niin yksilöllisiä ja moninaisia. (Aapola-Kari ym. 2012, 14-15.)

Missä tahansa sopimuksen tekemisen vaiheessa sovinto saadaan aikaiseksi, säästää se kuluja oikeudenkäynnistä ja muista palveluista. Huoltoriitojen syntymistä ehkäisevistä palveluista syntyy kustannuksia matalan kynnyksen eroauttamisesta, sosiaalitoimen sopimuspalvelusta sekä perheasiain sovittelusta. Huoltoriidan oikeusprosessissa kustannukset syntyvät itse oikeusprosessista käräjäoikeudessa, sosiaalitoimen olosuhdeselvityksestä, täytäntöönpano sovittelusta, asiantuntijalausunnoista sekä muusta viranomaisyhteistyöstä. Asian vieminen hovioikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen lisää vielä kustannuksia. (Aapola-Kari ym. 2012, 18-19.)

Kustannusten laskemisessa on ongelmana julkisen palvelun hinnan määrittäminen. Suurin osa eron jälkeisistä sopimuksista tehdään sosiaalitoimessa. Hämäläinen on artikkelissaan selvittänyt keskimäärisiä hintoja tälle sopimuspalvelulle. Yhden sopimuksen keskihinta voisi olla 70-260 euron välillä. Tämä sisältää kuitenkin vain yhden käyntikerran, jonka aikana saadaan sopimus allekirjoitettua. Useimmiten kuitenkin tarvitaan useampi käyntikerta. Tuomioistuimeen menevien sopimusten tekemisen hinnaksi on voitu karkeasti laskea noin 2400-4500 euroa käsittelyltä. Tähän tulee kuitenkin lisätä sosiaalitoimen tekemä olosuhdeselvitys ja muut virkaapu kustannukset. Olosuhdeselvityksen kustannus on kovin erilainen riippuen kunnasta ja työtavoista. Sille voidaan arvioida kustannukseksi noin 1200-5300 euroa. Täytäntöönpano sovittelijan palkkio on noin 450-600 euroa sovittelulta. (Aapola-Kari ym. 2012, 20-21.)

Olosuhdeselvityksistä noin 5-10 prosenttia sisältävät vanhemmuuden arviointia, joka ostetaan yleensä ulkopuolisilta toimijoilta. Tämän hinta on noin 2000-4200 euroa, mutta voi olla enemmänkin. Huoltoriitojen yhteydessä tehdään vanhempien psyykkisen terveydentilan arviointeja, jonka hinnaksi voi tulla enimmillään 9000 kahdesta vanhemmasta. Jos huoltoriitaan liittyy rikosepäilyjä, voidaan joutua tekemään oikeuspsykiatrisia tutkimuksia, joiden kokonais hinnaksi muodostuu noin 10000 euroa henkilöltä. Jos lapsi saa lastensuojelun palveluita, kertyy niistäkin kustannuksia. Avohuollon tukitoimet maksavat keskimäärin 3000 euroa lapselta vuosittain, sijaisperhehoito noin 18000 euroa vuodessa ja laitoshoido noin 72000 euroa vuodessa. (Aapola-Kari ym. 2012, 22.)

Niin kustannusten kuin perheen kaikkien jäsenien hyvinvoinnin kannalta olisi suotuisaa se, mitä aikaisemmassa vaiheessa riidat saataisiin sovittua. Prosessien pitkittyessä kustannukset

nousevat rajusti, joten ennaltaehkäiseviin ja riidan alkuvaiheen palveluihin tulisi panostaa. (Aapola-Kari ym. 2012, 24.)

5 Erouttaminen Suomen palvelujärjestelmässä

Tässä osiossa kerron hieman lastensuojelun historiasta erouttamisen viitekehyksessä. Kerron myös laeista, joita erouttamiseen liittyy. Teen näkyväksi sen, millaista erouttamista tämän päivän Suomessa on tarjolla. Ensisijaisesti apua voi aina hakea julkisen sektorin palveluista, kuten neuvolasta, koulun oppilashuollosta ja terveystieteiden keskuslaitoksesta. Näistä paikoista työntekijät neuvovat muiden palveluiden piiriin, jos on tarvetta.

5.1 Erouttamisen historia

Suomessa tuli 1940-luvulla voimaan pakollinen asumuserosovittelu, jota tekivät seurakunnan palveluksessa toimivat henkilöt, tuomiokunnan tuomarit tai raastuvanoikeuden määräämä sovittelija. Vuoden 1962 tulleen uudistuksen myötä sovittelua alkoivat tekemään sosiaalilautakunnan määrittämät asumuserosovittelijat. Tästä voidaan sanoa alkaneen kunnallinen perheasioiden sovittelun kehittäminen. (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 195-196.)

1980-luvun lopulla avioliittolaki uudistui ja avioeron saaminen tuli helpommaksi sekä tällöin perheasioiden sovittelu määriteltiin kuntien vastuulla olevaksi sosiaalipalveluksi. Sovittelun keskeinen tehtävä oli vanhemmuuden tukeminen avioerossa. Sovittelijoiden tehtävänä oli kiinnittää erityistä huomiota perheen alaikäisten lasten turvaamiseen. Vuonna 1984 astui voimaan lastensuojelulaki ja sen myötä viranomaiset alkoivat pitämään huolta lapsen edun toteutumisesta ja toimimaan sen mukaisesti. Samoihin aikoihin valmisteltiin myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tämän tarkoituksena oli se, että lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Tämä laki mahdollisti myös vanhempien yhteishuoltajuuden vanhempien eron jälkeen. Tällöin yhteishuoltajuudesta tuli ideaalitalanne, jota tavoiteltiin. (Kääriäinen ym. 2009, 195-198; Valtioneuvosto 2019.)

Vuonna 2004 lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta muutettiin ja tämän seurauksena edellytettiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tekemistä kirjallisena. Laissa korostettiin erityisesti sitä, että sopimuksen vahvistajan, sosiaalilautakunnan, on otettava huomioon lapsen etu ja hänen omat toivomuksensa. Joulukuussa 2019 tätä lakia muutettiin edelleen ja siinä korostettiin lapsen kuulemisen tärkeyttä erotilanteessa. Laissa korostettiin myös huoltajan velvollisuutta vaalia lapsen läheisiä ihmissuhteita. (Kääriäinen ym. 2009, 195-198; Valtioneuvosto 2019.)

Vuonna 1991 tuli Suomessa voimaan YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jossa lapsen oikeus molempiin vanhempiin tuotiin hyvin esille. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Sopimuksen yleisperiaatteita ovat syrjinnän kieltäminen, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi. (Kääriäinen ym. 2009, 198; Lapsen oikeudet 2020.)

Avioerojen yleistyessä, tuli perheasioiden sovittelun keskeisimmäksi tehtäväksi huomion kiinnittäminen eroamisen tapaan. Alettiin pohtia, miten eroaminen voitaisiin hoitaa niin, että siitä koituisi mahdollisimman vähän vaurioita. 2000-luvulla lastensuojelullisen näkökulman korostuminen on jatkunut yhteiskunnassamme. Korostetaan erityisesti varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyä tärkeyttä. (Kääriäinen ym. 2009, 198-199.)

Karttunen (2010) kertoo tutkimuksessaan perheasioiden sovittelujen käyntien romahtaneet 2000-luvun alkuvuosina. Tällöin lasten mielenterveyshäiriöt lisääntyivät ja veivät voimavaroja perheasioiden sovittelu työstä. Perheet eivät jaksaneet jonottaa pääsyä sovitteluun ja näin kriisit pitkittyivät. Toisena vaikeana asiana Karttunen näkee sosiaalitoimen työruuhkan ja näin ollen olosuhdeselvityksien tekeminen ruuhkautuu ja perheet joutuvat taas odottelemaan ja riidat voivat lisääntyä. Karttunen näkee, että perheasioiden sovittelu ja olosuhdeselvitykset pitäisi nähdä kiireellisenä työnä. Oikea aikaiset palvelut auttavat siihen, että konflikteja ei syntyisi niin paljoa, eivätkä vanhempien psyykkiset paineet kasvaisi liiaksi. Tämä vähentäisi myöhempien ja kalliimpien yhteiskunnan palvelujen tarvetta. Ahdistavasta perhetilanteesta kärsivät usein enemmän lapset kuin aikuiset. (Karttunen 2010, 155, 177-178.)

5.2 Erouttaminen tämän päivän Suomessa

Eroperheiden palvelut vaihtelevat paljon kunnittain. Palvelujen hahmottaminen ja niiden löytäminen voi olla eroaville vanhemmille vaikeaa. Palvelut voivat myös olla erittäin ruuhkautuneet. Eroperheet voivat saada apua sosiaalitoimelta, seurakunnalta, erilaisilta järjestöiltä, yksityiseltä sektorilta, oikeusaputoimistosta tai omalta asianajajalta sekä käräjäoikeudesta. (Haavisto ym. 2014, 10-11.)

Eroperheiden auttamisessa tulisi eritellä ennaltaehkäisevät palvelut, huoltoriitoihin välittömästi liittyvät oikeus- ja sosiaalipalvelut sekä kolmantena palvelut, jotka koskevat huoltoriitojen seurausvaikutuksia. Ennaltaehkäisevänä palveluna voidaan nähdä kuntien velvollisuus järjestää ohjausta ja tukea eroaville perheille. Useimmissa tapauksissa eronneet vanhemmat tekevät sopimuksen lapsen huollon, asumisen ja tapaamisten järjestämisestä sekä elatuksesta. Nämä sopimukset vahvistaa ensisijaisesti sosiaalitoimi, mutta myös tuomioistuimien voi vahvistaa vanhempien sopimuksen. Sopimuksia ei ole kuitenkaan pakko tehdä. Jos vanhemmat

eivät pääse sopimukseen, he voivat hakea käräjäoikeudelta päätöstä riita-asiana. (Aapola-Kari, Nivala & Tonttila 2012, 16-17.)

Vanhemmilla on oikeus saada kunnalta perheasioiden sovittelua, tästä enemmän kappaleessa 5.4. Jos kunnan tarjoamat sovittelupalvelut eivät riitä, voidaan ennen tuomioistuimen käsittelyä käyttää tuomioistuinsovittelua. Tätä sovittelua tekee tuomari, työparinaan esimerkiksi psykologi tai sosiaalityöntekijä. Sovittelulla pyritään samaan kuin perheasioiden sovittelussa-kin eli lapsen edun mukaiseen ratkaisuun huolto- ja tapaamisasioissa. Sovittelussa voi huoltaja käyttää lakimies avustajaa. (Oikeusministeriö 2016.)

Huoltoriita-asioita käsitellään Suomessa tarvittaessa kaikissa oikeusasteissa. Jos sosiaalitoimen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä ei noudateta, voidaan määrätä täytäntöönpanosovittelu. Tästä enemmän kappaleessa 5.3. (Aapola-Kari ym. 2012, 16.)

5.3 Sosiaalitoimen tavoitteet ja roolit vanhempien eron jälkeen

Sosiaalitoimen ensisijainen tavoite on turvata lapsen asema, niin vanhempien eron jälkeen kuin muutenkin. Lapsella on myös oikeus ilmaista omia mielipiteitään ja ne tulee ottaa huomioon tehtäessä käytännön järjestelyjä ja sopimuksia. Eron jälkeen tehtävien toimenpiteiden tulee edistää lapsen kehitystä ja poistaa sen esteitä. (Taskinen 2006, 43-45.)

Toisena tavoitteena on vanhemmuuden jatkuminen. Sosiaalitoimen tulee tukea ja kannustaa vanhempia toimimaan omassa tehtävässään. Ero ei merkitse kummallekaan vanhemmalle vanhemmuuden päättymistä eikä kummankaan tulisi yksin joutua huolehtimaan lapsesta. Eron jälkeen pitää osata ajatella asiaa lapsen näkökulmasta, mikä hänelle on parasta ja joskus voi joutua luopumaan omista ajatuksistaan, jos ne eivät ole lapselle hyväksi. Vanhemman tulee täyttää riittävän hyvän vanhemmuuden edellytykset. Lapsella on oikeus tavata molempia vanhempiaan sekä pitää heihin yhteyttä erilaisin tavoin, kuten puhelimitse ja postin välityksellä. (Taskinen 2006, 43-45.)

Sosiaalitoimen tulee kohdella vanhempia tasapuolisesti. Molemmat vanhemmat ovat samassa asemassa, kun mietitään kumman luona lapsi tulisi asumaan. Sukupuoli, asema tai mielipiteet eivät saa vaikuttaa. Vanhempien ja lasten oikeusturvan tulee toteutua koko ajan prosessin eri vaiheissa. Kaiken tulee tapahtua lainmukaisissa aikarajoissa sekä yhteisymmärryksessä. Kaikesta tulee keskustella, lasta ja vanhempia tulee kuulla. (Taskinen 2006, 43-45.)

Tunteiden huomioon ottaminen on yksi iso asia sosiaalitoimessa. Jokaisen osapuolen tulisi tuntea, että hän on tullut kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi ja hänen tunteensa on otettu huomioon. Sosiaalitoimen tulee arvioida vain sitä, miten lapsen huolto, tapaamiset ja asuminen

voidaan järjestää lapsen edun mukaisesti. Muutoin ei tule arvioida tai ottaa kantaa vanhempiin. Ristiriidoilta ei useinkaan voida erotilanteissa välttyä, mutta sosiaalitoimen tulisi pystyä hoitamaan tällaiset tilanteet arvostavasti ja ottaa raivonpurkaukset vastaan empaattisesti, tyyneästi, mutta silti niihin puuttuen, ettei tilanteet pääse kärjistymään. (Taskinen 2006, 43-45.)

Sosiaalitoimella on neljä erilaista roolia vanhempien erotilanteissa. Sosiaalitoimi voi toimia perheasioiden sovittelijana sekä vahvistaa vanhempien yhteisesti päättämät sopimukset lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta sekä elatuksesta. Riitatilanteissa sosiaalitoimi voi laatia tuomioistuimen pyynnöstä olosuhdeselvityksen. Neljäs rooli on päätöksen täytäntöönpanosovittelu. Niin kauan kuin vanhemmat pystyvät yhdessä sopimaan asioista voi sosiaalitoimi itsenäisesti toimia ja vahvistaa sopimukset lapset hullosta ja tapaamisista. Jos vanhemmat eivät pääse yhdessä tai sosiaalitoimen sovittelun avulla sopimukseen heidän tulee siirtää kiista tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tällöin sosiaalitoimi on osallisena vain tuomioistuimen pyynnöstä. (Taskinen 2006, 45-47.)

Tuomioistuin voi pyytää sosiaalitoimelta olosuhdeselvitystä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen lapsen hullosta ja tapaamista koskevassa asiassa tai jos on aihetta olettaa, että hullosta ratkaiseminen vanhempien haluamalla tavalla ei olisi lapsen edun mukainen. Myös jonkun muun lapsen edun kannalta aiheellisen syyn vuoksi voi tuomioistuin pyytää selvitystä. Sosiaalitoimi tekee selvityksen niiltä osin, kuin tuomioistuin on pyytänyt. Tapauksesta riippuen sosiaalitoimi voi selvittää vaikkapa vanhempien olosuhteita, mahdollisuuksia lapsen hullosta järjestämiseen sekä kykyä suhtautua lapseen myönteisesti ja kasvua edistävästi. Olosuhdeselvitys tehdään keskustelemalla vanhempien ja lapsien kanssa, jos he ovat niin kehittyneitä, että heidän mielipiteensä voidaan ottaa huomioon. Kotikäynti on tarpeen tehdä molempien vanhempien koteihin selvitystä tehdessä. Joissain tapauksissa voidaan tuomioistuimen määräyksestä kuulla myös muita lapsen tai perheen tuntevia tahoja, kuten esimerkiksi päivähoitoa. (Taskinen 2006, 69-71.)

Täytäntöönpanosovittelua tarvitaan silloin, jos vanhemmat eivät pidä kiinni hullosta- ja tapaamissopimuksista. Lapsen asuinpaikan käräjäoikeus voi päättää täytäntöönpanosta. Sosiaalitoimen toteuttaman täytäntöönpanosovittelun tarkoituksena on saada vanhemmat noudattamaan voimassa olevaa sopimusta. Sovittelijan tehtävä on ottaa yhteys asianosaisiin, lapsen hullostaajiin ja lapseen, hänen ikätasonsa huomioon. Sovittelija raportoi käräjäoikeudelle tekemistään huomioista ja siitä, miten asia etenee. Tuomioistuin voi määrätä lapsen noudettavaksi ja siinä sovittelija toimii apuna. (Taskinen 2006, 79-83.)

Sosiaalitoimessa työskentelevien tulisi olla tietoisia vieraannuttamisesta eron jälkeen. Vieraannuttamisessa välineenä voidaan käyttää lastensuojeluilmoitusta, jolloin sosiaalityöntekijöiden tulee tehdä palvelutarpeen arviointi tilanteesta. Näissä ilmoituksissa voi lähivanhempi mustamaalata etävanhempaa aivan perusteettomasti. Toisaalta etävanhempi voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, koska ei ole saanut tavata lastaan tapaamissopimuksen mukaan. Sosiaalityöntekijöillä on vaikea tilanne vanhempien välissä, koska siinä on vain toisen sana toisen sanaa vastaan. Sosiaalityöntekijöillä ei myöskään aina ole halukuutta selvittää tällaisia tapaamisriitoja, jotka voivat olla vieraannuttamista. Tällöin he ohjaavat vanhemmat ottamaan yhteyttä lastenvalvojaan, perheneuvolaan tai käräjäoikeuteen. Useissa tapauksissa asia kuitenkin kuuluisi lastensuojeluun, koska lapsen etu ei täyty niissä tilanteissa, joissa lapsi joutuu olemaan vanhempiensa välikappaleena ja kärsimään tilanteista. (Sorokin 2014.)

Sosiaalityöntekijöiden mielestä huolto- ja tapaamisriidoissa lapsen etu välillä hämärtyy. Vieraannuttamistapauksissa mukana olevat työntekijät voivat kokea myötätuntopuusta, koska asiat ovat niin rankkoja. Vieraannuttajavanhempi voi myös valittaa sosiaalityöntekijästä, jos tämä ei ole hänen puolellaan ja olla yhteydessä tämän esimieheen. Myös henkisen ja fyysisen väkivallan uhka on läsnä työntekijöitä. (Sorokin 2014.)

Niin kuin moniin muihinkin epäkohtiin, niin myös vieraannuttamiseen olisi tärkeää puuttua jo varhaisessa vaiheessa. Vaikka ei olisikaan merkkejä vielä mistään vieraannuttamisesta, olisi asia hyvä ottaa puheeksi silloin, kun eronneet vanhemmat tulevat lastenvalvojan luokse tekemään sopimuksia. Lastensuojeluilmoituksien yhteydessä olisi tärkeää selvittää eronneiden vanhempien kohdalla, joutuuko lapsi vieraannuttamisen kohteeksi. Tärkeänä sosiaalitoimessa pidetään sitä, että tapaamis- ja huoltoasioista puhuttaessa paikalla olisi molemmat vanhemmat. Tällöin he molemmat kuulevat mitä asioista puhutaan, eikä voisi tulla sellaista mielikuvaa, että ammattilaiset olisivat jotenkin toisen vanhemman puolella. Niin kuin yleisesti lähi-suhdeväkivallassakin niin myös vieraannuttamista epäiltäessä on tärkeää ottaa asia puheeksi ja kertoa mitä vieraannuttaminen on. (Sorokin 2014.)

5.4 Perheasioiden sovittelu

Avoliittolain (411/1987) 5. luvussa säädetään perheasioiden sovittelusta. Sen tarkoituksena on auttaa perheitä silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Perheasioiden sovittelu on vapaaehtoinen palvelu, jota kunnat ovat velvollisia järjestämään. Perheasioiden sovittelua käytetään useimmiten erotilanteissa, mutta sitä on mahdollista käyttää muissakin ristiriitatilanteissa. Laissa ei niinkään määrätä sovittelun sisällöstä vaan se jää sovittelua tekevän työntekijän tehtäväksi. Lain mukaan on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota alaikäisten lasten asemaan perheessä. Sovittelijan tulee myös avustaa perhettä sopimuksien tekemisessä. (Haavisto, Bergman-Pyykkönen & Karvinen Niinikoski 2014, 11-12.)

Perheasioiden sovittelua voivat tehdä ammattilaiset, joilla on siihen tarvittava koulutus ja asiantuntijuus. Sovittelu on luottamuksellista, joten työntekijä ei saa kertoa ilman asianomaisen suostumusta keskustelun sisältöä eteenpäin. Työntekijä on kuitenkin velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen tarvittaessa. Perheasioiden sovittelun tarkoituksena on auttaa perheitä jäsentämään elämäntilannettaan ja ristiriitojaan puolueettoman sovittelijan kanssa. Sovittelun pääasiallinen tavoite on turvata lapsen asema ja lapsen etu. Sovittelussa voidaan selkeyttää ajatuksia, käsitellä tunteita ja löytää ratkaisuja. (Kääriäinen ym. 2009, 200, 203-204.)

Antikainen on tutkimuksessaan käsitellyt sopimuspalvelun ammattilaisten päätyyppejä, sopimusteknistä ja psykososiaalista. Sopimustekninen käytäntö tarkoittaa, että ammattilainen vain vahvistaa yhdellä käyntikerralla vanhempien keskinäisen sopimuksen. Se ei sisällä lapsen osallisuutta eikä vanhempien tukemista. Psykososiaalisesti suuntautuneet työntekijät ottivat sopimusasian käsittelyn prosessina, johon kuului avioeron kohtaaminen sekä koko perheen kriisin käsittely. Perheen etu ja jokaisen perheenjäsenen hyvinvointi otettiin huomioon. Tämä prosessinomainen työkäytäntö koettiin ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. (Kääriäinen ym. 2009, 206-207.)

Psykososiaalinen työskentelytapa sopimusasioissa voisi edetä vaiheittain. Esisovittelussa käsiteltäisiin ristiriitaisia tavoitteita ja parisuhdetta, tunnesuhteita ja kriisityötä. Tämän jälkeen laadittaisiin sopimus yhdessä pohtimalla. Jälkityönä tuettaisiin perheenjäseniä erosta toipumiseen, voitaisiin korjata sopimuksen toimintaongelmia ja tarkistaa lasten tilannetta. Vanhempia tukisi myös kirjallinen suunnitelma siitä, miten vanhempien vastuut ja velvollisuudet jakautuvat eron jälkeen. Tämä tapahtuisi ammattilaisen avustamana. Tunnettyöskentely vanhempien kanssa koetaan myös tärkeänä. (Kääriäinen ym. 2009, 211-212.)

Perheasioiden sovittelu on osaltaan samanlaista työskentelyä kuin perheneuvoloissa tapahtuva perheneuvonta tai sosiaalitoimessa tehtävä työ. On kuitenkin tärkeää, että vanhemmat tietävät tulevansa perheasioiden sovitteluun ja heidän kanssaan käydään läpi sovittelun periaatteet. Perheasioiden sovittelun suurin ero muuhun työhön on tehostettu vaitiolo ja se, että keskusteluista ei kirjata mitään henkilöiden tietoihin. Perheasioiden sovittelijoilla ei ole velvollisuutta antaa tietoja muille viranomaisille eivätkä he myöskään saa tietoja muilta. (Taskinen 2006, 48-51.)

Sovittelussa esityöskentelyä tarvitaan etenkin silloin, kun vanhempien välillä on tulehtunut kriisitilanne. Vasta tilanteen rauhoituttua voidaan aloittaa työskentely yhteisen sopimuksen löytämiseksi. Perheasioiden sovittelu on konkreettista, ulkoisiin asioihin ja tulevaisuuteen keskittyvää. Se on määritelty lyhytkestoiseksi, noin 2-10 käyntikerran mittaiseksi. Perheasioiden sovittelija on organisaattori, joka käynnistää sovittelun ja selventää asioita vanhemmille.

Sovittelijan tärkeimpiä taitoja on pystyä neuvottelemaan tiukoissakin tilanteissa ja kyky hallita ristiriitoja. (Taskinen 2006, 52-53.)

Sovittelussa on melkein aina mahdollisuus päästä ainakin jonkinlaiseen sopimukseen, jonka avulla voidaan lähteä työskentelemään lisää vanhempien kanssa. Sovittelu voi kuitenkin olla joillekin vanhemmille liian haastavaa. Jos vaikka vanhemmat laiminlyövät lapsen tarpeita tai yrittävät lapsen avulla saada parisuhdettaan takaisin. Vanhemmat, jotka ovat jo esimerkiksi selvittelleet asioitaan oikeudessa, voivat olla hankalia sovittelun kannalta, koska heille konfliktit voivat olla elämän tarkoitus. Joihinkin vanhempiin voi myös vaikuttaa paljon jommankumman sukulaiset. Tällaisessa tilanteessa voidaan toteuttaa läheisneuvonpito, johon kootaan lapselle ja perheelle merkityksellisiä henkilöitä. Tällaisessakin keskustelussa lapsen näkemys on pääosassa ja kaikkien tulisi olla avoimia. (Taskinen 2006, 54-55.)

5.5 Muuta apua erotilanteeseen

Suomalainen eroseminaari on vertaisryhmä, jota johtaa koulutettu vetäjä. Psykologi Kari Kii-anmaa ja parisuhdekouluttaja Marianne Stolbow ovat kehittäneet amerikkalaisen psykologi Bruce Fisherin menetelmän pohjalta eroseminaarin Suomeen soveltuvaksi. Ryhmässä käsitellään eroon liittyviä kysymyksiä, tunteita ja tilanteita. Tässä ryhmässä keskustellaan, kuunnellaan luentoja, tehdään toiminnallisia harjoituksia sekä pienryhmätyöskentelyä. Ryhmiä järjestetään eri puolilla Suomea ja ne ovat maksullisia. (Suomalainen eroseminaari 2014.)

Seurakunnat ympäri Suomen tarjoavat ilmaisia palveluita eronneille. Palvelut vaihtelevat kuitenkin seurakunnittain. Seurakunnan perheasiainneuvottelukeskukseksi on saatavana maksutonta apua parisuhteeseen, perheeseen tai ihmisen henkilökohtaiseen elämään liittyvissä kysymyksissä. Palvelu on luottamuksellista. Seurakunnissa voi olla tarjolla myös eroryhmiä. Seurakunnalla on myös palveleva netti ja palveleva puhelin, joista saa keskusteluapua. Palveluja voi käyttää, vaikka ei kuuluisi kirkkoon. (Suomen Evankelisluterilainen kirkko 2020.)

Nykypäivänä netistä löytää jo paljon apuja erotilanteisiin. Esimerkiksi Apua eroon-sivustolta löytyy paljon tietoa eroon liittyen. Sivustolta voi myös hakea paikkakunnittain löytyviä eroon liittyviä tapahtumia tai auttavia tahoja. Väestöliiton sivuilta löytyy myös tietoa eroon liittyvistä asioista. Ensi- ja turvakotien liitolla on useita erilaisia toimintatapoja eroauttamiseen liittyen, näistä lisää heidän nettisivuillaan. Mielenterveystalon sivustolta löytyy eron omahoidon opas, joka tukee henkilöä eroprosessissa ja sen työstämisessä. (Apua eroon 2020b; Ensi- ja turvakotien liitto 2020b; Väestöliitto 2009; Mielenterveystalo 2020.)

Jos eroavat vanhemmat joutuvat menemään käräjäoikeuteen asti vaikkapa tapaamisasioissa tai he eivät saa keskenään jaettua omaisuutta, voivat he hakea apua oikeusaputoimistosta.

Oikeusapu on vähävaraisille ilmaista palvelua. Neuvontaa saa puhelimitse tai netistä löytyvän chatin kautta. Oikeusapu tarkoittaa siis sitä, että henkilö voi saada avustajan oikeudellisten asioiden hoitamiseksi. (Oikeusapu 2020.)

Vertaistuki on hyvä apu myös erotilanteessa. Se on sosiaalisen tuen muoto, jossa kokemuksellinen tieto ja eletyn elämän tuoma asiantuntijuus on merkittävässä asemassa. Merkittävää vertaistuessa on se, mihin sitä käytetään ja mitä sillä tuetaan. Vertaistuen tulisi olla positiivista eikä negatiivista. Ihmisen jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta on tärkeää se, millaiset hänen sosiaaliset suhteensa ovat. Vertaistukea voi saada omilta ystäviltaan tai sukulaisiltaan, mutta organisoitu vertaistuki on tavoitteellista tunteiden ja kokemusten jakamista. Eroperheiden kohdalla vertaisuus kiteytyy siihen, että toiset eron jo kokeneet ovat mukana vertaistoiminnassa. Vertaistukea voi saada niin lapset kuin aikuisetkin. Vertaistuki voi olla joko ryhmämuotoista tai kahdenkeskistä. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 10-12.)

Kokemukset vertaistuen saamisesta on usein myönteisiä. Siinä saadaan tukea, ymmärrystä ja lohdutusta hankalaan tilanteeseen. Siinä ihminen tulee kohdatuksi ja kuulluksi tasa-arvoisesti ja kunnioitavasti. Vertaiskeskusteluissa henkilö ymmärtää, että hän ei ole yksin asian kanssa, vaan on muitakin, jotka ovat kokeneet saman asian. Vertaisuus voi olla voimaannuttava kokemus. Vertaisuuden avulla voidaan löytää uusia toimintamalleja omaan tilanteeseen. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 54, 64.)

5.6 Eroauttamisen kehittäminen

Antikainen (2007) on tutkinut sosiaalityöntekijöiden sopimustyöskentelyä ja ammatillisia diskursseja. Hän toteaa, että Suomen avioerojen jälkeisessä sopimuspalvelussa olisi paljon kehitettävää. Sosiaalityöntekijät osaavat hyvin lainmukaisen sopimuksellisuuden, mutta käytännöt eivät tue vanhempien yhteisymmärrystä ja yhteistoimintaa erossa. Mitään yleisohjetta tähän ei hänen mielestään kuitenkaan voida kehittää, koska tilanteet ja perheet ovat aina niin yksilöllisiä. Siksi tulisikin keskittää kehittämistyö sosiaalityön ammatilliseen perustaan ja ammatillisten metodien kehittämiseen. (Antikainen 2007.)

Tällä hetkellä tuki huolto- ja tapaamissopimus asioissa on kiinni yksittäisen työntekijän työmenetelmistä. Antikaisen tutkimuksessa tulee esille, että sopimuspalvelu on kunnissa huonosti resursoitua eikä sitä tunnusteta merkittäväksi sosiaalipalveluksi. Sitä ei myöskään koeta lastensuojelupalveluksi, vaikka se voi sisältää niin ennaltaehkäiseviä kuin korjaaviakin lastensuojelutoimenpiteitä. Antikainen ehdottaa sopimuspalvelun sisällöllistä laajentamista, kuten esimerkiksi seudullisen perheoikeudellisen yksikön perustamista. Tämä palvelu voisi sisältää moniammatillista osaamista, kuten esimerkiksi eroryhmiä, perheterapeutteja ja perheoikeudellista osaamista. (Antikainen 2007.)

Someron kaupunki liittyi Turun perheoikeudelliseen yksikköön keväällä 2020. Tästä saadut kokemukset ovat tähän asti olleet aika huonoja. Perheoikeudelliseen yksikköön eivät asiakkaat saa yhteyttä. Soittoaika on tunnin päivässä ja tällöin ei saa vastausta. Tämä palaute on tullut Someron asukkailta. Myös sosiaalitoimen ja perheoikeudellisen yksikön yhteistyön käynnistyminen on ollut oikeastaan olematonta. Työntekijätkään eivät ole tavoittaneet yksikön henkilökuntaa toivotulla tavalla. Someron sosiaalitoimelle on luvattu ja nettisivuillakin lukee, että yksikön työntekijä tulisi myös fyysisesti Somerolle. Tästä ei kuitenkaan ole sovittu mitään, eikä kukaan ole Somerolla käynyt. Asiakkaat siis soittavat ensin perheoikeudelliseen yksikköön, mutta kun eivät saa sieltä vastausta, he soittavat sosiaalitoimeen ja kysyvät neuvoja tilanteeseen. Ajatus tällaisesta yksiköstä on mielestäni todella hieno. Tällöin kaikki eroasioihin liittyvät palvelut saisi saman katon alta. Mutta tämä konkreettinen käytäntö osoittaa, että se ei ainakaan vielä ole toiminut Someron tilanteessa. Tämä voi ehkä olla vain alkukankeutta, se jää nähtäväksi.

Nykyään sopimuspalveluun ei ole riittävästi resursseja, sosiaalityöntekijät eivät ehdi tutustumaan eroperheeseen pintaa syvemältä. Sopimuspalveluiden kehittämisessä tulisi ottaa myös huomioon lapsen suurempi osallisuus tähän häntä koskevaan päätökseen. Antikainen kokee, että nykyistä käytäntöä voisi kehittää vahvistamalla teoreettista jäsentämistä ja sosiaalityöntekijöiden teoreettista osaamista. (Antikainen 2007.)

Antikainen kehottaa tuomaan sopimuskäytäntöihin lisää ymmärrystä kiintymyssuhdeteorioista sekä panostamaan psykososiaaliseen osaamiseen. Huolto- ja tapaamissopimuksia tehtäessä tulisi ottaa enemmän huomioon lapsen erotuska ja psyykkiset tunteet. Myös lapsen isäsuhteen tulisi kiinnittää enemmän huomiota kuin nykypäivänä. (Antikainen 2007.)

Karttunen (2010) tuo esiin asian, että perheasioiden sovittelu voisi olla pakollista eroaville pariskunnille, joilla on alaikäisiä lapsia. Tämä voisi varmistaa lasten tulevaa asemaa ja yhteistyövanhemmuuden säilymistä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät pysty asioista sopimaan lapsen edun mukaisesti. Tällöin myös lapsi tulisi aina kuulluksi vanhempien erotilanteessa. Perheet, joissa vanhemmat pystyvät sopimaan asioista keskenään, olisi sovitteluprosessi lyhyt. (Karttunen 2010, 155, 178-179.)

FASPER-hankkeen myötä nähtiin erilaisia kehittämistarpeita erotyöskentelyyn. Olisi hyvä saada vanhemmat keskustelemaan asioista yhdessä, eikä erikseen molemmat tahoillaan. On hyvä, että palvelua saisi myös riidan keskellä, ettei ainoa paikka riidan vallitessa ole käräjäoikeus. Varhaisille palveluille nähtiin tarve. On myös tarvetta ohjata vanhemmat elinikäiseen keskusteluun, koska erovanhemmuus on jatkuvaa neuvottelua. On tärkeää, että neuvottelut johtavat konkreettisiin sopimuksiin ja että lapsen etu olisi aina keskiössä vanhempien eron jälkeen. (Haavisto ym. 2014, 14.)

6 Lapsen asioista sopiminen eron jälkeen

Eron jälkeen vanhempien tulee yhteisesti sopia siitä, ovatko he yhdessä lapsen huoltajia vai vain toinen. Lapsen asuminen ja elatus tulee myös sopia yhteisesti sekä se, miten ja milloin lapsi tapaa toista vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Nämä asiat voidaan sopia joko suullisesti tai kirjallisesti. Kirjallisen sopimuksen vahvistaa kunnan lastenvalvoja. Näissä sopimuksissa sovitaan suurimmista asioista, mutta ne eivät kuitenkaan anna vastausta kaikkeen siihen, mitä lapsen asioissa vanhempien tulee miettiä eron jälkeen. Tähän on kehitelty vanhemmuussuunnitelma. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

6.1 Lapsen huolto

Laissa säädetään lapsen huolto- ja tapaamisoikeudesta. Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen asioiden hoitoa. Lapsen huoltajan tulee turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen huoltajalla/huoltajilla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja asuinpaikasta. Huoltajien päätettävänä on myös lapsen henkilökohtaiset asiat, kuten nimi, uskontokunta ja kansalaisuus. Monet alaikäiseen lapseen liittyvät päätökset tarvitsevat lapsen huoltajien suostumuksen, kuten esimerkiksi passin hakeminen. (Taskinen 2006, 18.)

Lapsen huoltajiksi tulee lapsen syntymän jälkeen molemmat vanhemmat, mikäli vanhemmat ovat avioliitossa. Avioliittoon syntyvän lapsen huoltajaksi tulee äiti, mutta isän huoltajuus voidaan vahvistaa sosiaalilautakunnan sopimuksella. Eron jälkeen lapsen huoltajuudesta päättävät vanhemmat ja sosiaalilautakunta vahvistaa sen sopimuksella. Huoltajuus voidaan järjestää myös tuomioistuimen päätöksellä, jos vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen asiasta. Jos lapsen huollosta ei tehdä mitään sopimusta eron jälkeen, se jatkuu yhteishuoltona. (Taskinen 2006, 22-23.)

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta periaatteena on se, että lapsen molemmat vanhemmat olisivat eron jälkeenkin huoltajia. Yhteishuollossa vanhemmat vastaavat yhdessä lasten asioista ja saavat lasta koskevia tietoja. Näin he yleensä ovat myös kiinnostuneempia lapsen asioista, koska vastaavat niistä. Tuomioistuin voi tarvittaessa määrätä vanhempien tehtävien jaosta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tätä kutsutaan nimellä rajoitettu yhteishuolto. Yksinhuolto määrätään yleensä silloin, jos toinen vanhempi ei ole kykenevä huoltajaksi. Yksinhuolto voidaan määrätä myös, vaikka vanhempi olisi kykenevä huoltajaksi, mutta asuu vaikka ulkomailla ja siten hänen on vaikea olla päättämässä lasta koskevista asioista. (Taskinen 2006, 23- 26.)

6.2 Lapsen asuminen

Jos vanhemmalle on määrätty yksinhuoltajuus, asuu lapsi aina tämän vanhemman luona. Yhteishuoltajuudessa on päätettävä myös siitä, missä lapsi asuu. Vaikka lapsi asuisi vuoroviikoin molempien vanhempien luona, on lapsen virallinen asuminen päätettävä jommankumman vanhemman luokse. Koska Suomessa lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä paikassa. Tämän asuinpaikan mukaan määräytyy esimerkiksi lapsen koulu ja päiväkotipaikka. Myös erilaisia etuuksia myönnettäessä, kuten esimerkiksi asumistukea, voidaan lapsi ottaa huomioon vain toisessa taloudessa. Lapsen asumisessa on ensisijaisesti ajateltava lapsen etua. Myös lapsen oma mielipide tulisi ottaa hänen ikätasoisesti huomioon. Vanhempien olosuhteita on tässä kohtaa hyvä kartoittaa ja miettiä onko vanhemmalla tarvittavia resursseja lapsen asumisen järjestämiseen. (Taskinen 2006, 28-29.)

Perinteisesti lapsen asuminen sovitaan jommankumman vanhemman luokse vanhempien omalla päätöksellä. Vanhemmat voivat myös sopia, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona, vaikka viikon tai kahden viikon jaksoissa. Joskus on myös tehty järjestely, jossa lapsella on pysyvä asuinpaikka, mutta vanhemmat asuvat siinä vuorotellen. Molemmissa on lapsen kannalta niin hyviä kuin huonojakin puolia, joita on syytä punnita jokaisen lapsen kohdalla. (Taskinen 2006, 30.)

6.3 Lapsen yhteydenpito toiseen vanhempaan

Lapsen tapaamisasioista eli yhteydenpidosta toisen vanhemman kanssa ei ole laissa määrätty mitään määrämuotoja. Vanhemmat voivat keskenään sopia miten lapsi on yhteydessä etävanhempaansa. Aina olisi hyvä tehdä tapaamissopimus, vaikka vanhemmat olisivatkin sitä mieltä, että he pystyvät yhdessä sopimaan tapaamisista ilman sopimusta. Vanhempien välit voivat kuitenkin muuttua ja jossain vaiheessa he eivät ehkä pystykään sopimaan asioista, tällöin voisi nojata sopimukseen. Sopimuksessa olisi hyvä olla tarkat tiedot tapaamisten ajankohdasta ja laajuudesta. (Taskinen 2006, 63.)

Sopimuksessa olisi hyvä ottaa huomioon, että käytetään mahdollisimman yksinkertaisia ilmaisuja, missä ei olisi tulkinnanvaraa. Sopimukseen tulisi kirjata myös lomat, juhlapyhät, syntymäpäivät, äitien- ja isänpäivä sekä muut merkitykselliset tapahtumat. Tapaamisten lisäksi yhteydenpitoon kuuluvat myös puhelut, viestit, sähköposti ja muut yhteydet. Näistäkin olisi hyvä sopia sopimuksessa. (Taskinen 2006, 63.)

Jokaisen tapauksen kohdalla tulisi ottaa huomioon siihen liittyvät erityispiirteet, kun sovitaan tapaamisoikeuden laajuudesta ja sisällöstä. Lapsen etu, mielipide, kehitystaso, ikä, lapsen

aiempi suhde kumpaankin vanhempaan ja vanhempien keskinäinen suhde tulisi ottaa huomioon. Tapaamissopimuksissa tulisi ottaa huomioon kiintymyssuhdeteoriassa esille tulevat asiat. (Peuralahti 2012, 33.)

Tapaamissopimus voidaan tehdä määräaikaisena tai jatkuvana ja sitä on mahdollista myös muuttaa lapsen kasvaessa. Sopimuksesta voisi tehdä joustavan niin, että se toimisi myös lapsen kasvaessa. Määräaikaisen sopimuksen huono puoli on siinä, että sopimuksen rauettua, jompikumpi osapuoli ei haluakaan tehdä uutta sopimusta. Sopimukseen voidaan kuitenkin lisätä pykälä, että jos vanhemmat eivät määräajan umpeuduttua pääse uuteen sopimukseen, vanha jää voimaan. (Taskinen 2006, 64.)

6.4 Lapsen elatus

Vanhempi voidaan määrätä suorittamaan lapselle elatusapua, kun vanhempi ei muulla tavoin riittävästi huolehdi lapsen elatuksesta tai kun lapsi ei pysyvästi asu hänen luonaan. Tästä määrätään laissa lapsen elatuksesta (1975/704). Vanhemman elatuskyky arvioidaan iän, työkyvyn ja käytettävien varojen mukaan. Molemmat vanhemmat osallistuvat kykyjensä mukaan lapsen elatukseen. Elatus käsittää lapsen aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen kustannukset ikätasonsa mukaan. Myös hänen tarvitsemaansa hoitoonsa ja koulutukseen liittyvät kustannukset sisältyvät elatukseen. (Taskinen 2006, 33.)

Elatuksen arvioimiseen käytetään yleensä kolmiportaista mallia, jossa ensin arvioidaan lapsen elatuksen tarve. Tämän jälkeen otetaan huomioon vähennettävänä tekijöinä perhepoliittiset etuudet ja lapsen oma elatuskyky. Viimeisenä vertaillaan vanhempien nettotuloja, jonka avulla arvioidaan kummallekin koituvaa elatusvastuusuhte. Tämä ei ole välttämättä vanhemmilla yhtä suuri, koska vanhempien tulot ja varallisuus voivat olla aivan erilaiset. Viimeiseksi tarkistetaan elatusvelvollisen maksukyky, jotta hänelle jää riittävästi varoja omiin elinkustannuksiinsa. Mikäli elatusvelvollisella ei ole tulojen ja menojen perusteella mahdollisuutta elatusmaksun maksamiseen, on lähihuoltajalla mahdollisuus saada puuttuva osa elatustukena Kelasta. (Taskinen 2006, 34-35.)

6.5 Vanhemmuussuunnitelma

Vanhemmuussuunnitelman avulla tehdään näkyväksi niitä lapsia koskevia asioita, joita vanhempien tulisi sopia erotilanteessa. Suunnitelman teon jälkeen molemmat vanhemmat tietävät minkälaisia vastuita heillä on ja mitä toinen vanhempi toiselta odottaa. Suunnitelmassa käsitellään arjen asioita, jotka koskettavat lapsen elämää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a.)

Vanhemmuussuunnitelma on kehitetty osaksi Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Vanhemmuussuunnitelma ei ole täytäntöönpantavissa niin kuin esimerkiksi lastenvalvojalla vahvistettu tapaamissopimus. Vanhemmuussuunnitelma tehdään vanhempien yhteiseksi työvälineeksi, jonka avulla he tietävät miten he jakavat eron jälkeistä vanhemmuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.) Vanhemmuussuunnitelma löytyy osoitteesta: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus_ja_perheneuvonta/vanhemmuussuunnitelma.

7 Eroprosessi ja sen vaikutukset

Erokriisiin kuuluu erilaisia vaiheita. Ero on prosessi, jonka alkamisajankohtaa voi olla vaikea määritellä. Ennen fyysistä erilleen muuttoa on voinut jo edeltää pitkään jatkuneet riidat ja muut yhteisen elämän vaikeudet. Eroprosessin alussa tulee shokkivaihe, johon sisältyy erouhan toteaminen sekä keskustelua. Tällöin eroaikomukset ovat yleensä tiedossa vasta perheen sisällä, jossa niistä keskustellaan ja yritetään päästä jonkunlaiseen ratkaisuun. Shokkivaiheen jälkeen tulee toimintavaihe, jossa usein jätetään avioerohakemus ja aletaan valmistella konkreettista eroa. Tällöin yleensä haetaan ulkopuolista apua. Tässä vaiheessa olisi hyvä, jos kaikki perheen jäsenet saisivat tarvitsemaansa apua, joillekin se voi olla jonkun läheisen kanssa keskustelu, mutta joku muu voi tarvita ammattilaisen apua. (Koskela 2009, 14-17.)

Seuraavana eroprosessissa on korjaamis- ja työskentelyvaihe, jossa luovutaan entisestä, surraan eron aiheuttama suru ja sopeudutaan uuteen elämänvaiheeseen. Jokaisella nämä vaiheet kestävät oman aikansa ja perheenjäsenet voivat olla eri aikoina kriisin eri vaiheissa. Eron hyväksyminen on tärkeää, tämän jälkeen voi sopeutua uuteen ja jatkaa elämässä kohti jotain uutta. (Koskela 2009, 14-17.)

7.1 Erokriisi - vanhemman kannalta

Usein erosta tekee riitaisen ja kivuliaan eron eriaikaisuus. Toinen voi olla pohtinut eroa ja vuosikausia ja toiselle erosta puhuminen tulee aivan puun takaa. Eroaminen vaatii aina prosessin, vaikka lopetettu parisuhde olisi ollut aivan kaottinen ja riitaisa tai sitten olet löytänyt uuden puolison ja hyppäät suoraan suhteesta toiseen. Jokainen ihminen käy erotessaan jonkinlaisen prosessin läpi, eri ihmisillä se vain kestää erimittaisen ajan. Eroprosessissa tärkeintä on miettiä asioita omalta kohdaltaan, ei menetetyt puolison kannalta. Toiselle me emme voi mitään, mutta omaan itseemme pystymme vaikuttamaan. (Stolbow 2014, 25-29.)

Erokriisi tuo myös pintaan monenlaisia tunteita, joita jokainen käsittelee tavallaan. Avio- tai avoero voi muistuttaa tunteiden puolesta kuolemaa. Erossa läsnä voivat olla surun, vihan, pelon, häpeän, syyllisyyden, pettymyksen ja arvottomuuden tunteita. Eeroon, niin kuin kuolemaankin liittyy menetystä ja surua sekä muutoksia läheisissä ihmissuhteissa. Eron jälkeen täytyy pohtia elämänsä merkitystä. Arvoissa, asenteissa ja minäkuvassa voi tapahtua muutoksia. (Koskela 2009, 17.)

Eron jälkeen puolisoiden olisi hyvä keskustella eron syistä ja sanoittaa kokemuksensa siitä, mitä suhteesta jäi uupumaan. Voi olla, että puoliset eivät ole aivan varmoja päätöksestään. Juuri tämänkin vuoksi on hyvä kohdata entinen puoliso vielä ja puntaroida onko ero sittenkään oikea ratkaisu. Tämä on viimeinen mahdollisuus keskustella asioista, mitään ei tässä kohtaa kannata jättää sanomatta. Eron harkinta-aika on tässä hyvä kohta keskustella kaikesta ja miettiä, onko itse todella valmis eroon. Tässä kohtaa on viisasta kokeilla kaikkia keinoja, koska ero ei aina ole oikea ratkaisu. (Stolbow 2014, 30-31.)

Joskus kuitenkin keskustelu ei tule kysymykseen, sillä toinen osapuolista voi pelätä tai hävetä, kieltäytyä kommunikoimasta tai vaikkapa vain kadota. Tämän voi tulkita niin, että eropäätökseen liittyy pelkoa tai epävarmuutta. Hänellä voi olla vihan tai syyllisyyden tunteita, joita hän ei uskalla kohdata. Vaikka liitto olisi ollut kuinka riitainen tai olisi ollut uskottomuutta, ei eron syyt silti välttämättä ole molemmille selviä. Uskoton voi sanoa syyksi, että hänellä on toinen. Usein syyt pettämiseen ovat kuitenkin syvemmällä, seurausta jostain, joka on jäänyt kertomatta tai selvittämättä. Myös vanha klisee ”kasvoimme erillemme” olisi syytä avata puolisojen kesken. Keskustelu liiton ongelmista ja molempien näkökulmista auttaa ihmistä itseään, kun hän jossain kohtaa solmii uuden suhteen. (Stolbow 2014, 33-37.)

Eron jälkeen on hyvä korostaa osapuolille sitä, että ei ole sen helpompaa välttämättä olla jätetty tai jättäjä. Molemmat käyvät läpi omat surunsa, menetyksensä, pelkonsa, syyllisyytensä, katkeruutensa ja epävarmuutensa. Joillekin suhteesta lähteminen voi olla todella vaikeaa, mutta myös päätös jäädä suhteeseen voi olla vaikea. Jokainen tekee omat päätöksensä parhaansa mukaan ja ulkopuolisten on todella vaikea ottaa mitään kantaa asiaan, koska ei tiedä parisuhteen todellista tilannetta. (Stolbow 2014, 44-45.)

Eron hetkellä eroavat henkilöt menettävät paljon konkreettisia asioita, mutta myös toiveita. Avioliittolaki tunnistaa tässä tilanteessa ainoastaan lapset ja omaisuuden. Eronneiden kanssa työskentelevät joutuvat kuitenkin kohtaamaan kokonaiset ihmiset kaikkine menetyksineen. (Taskinen 2006, 14.)

Erotessa olisi tärkeää käsitellä tämä elämänmuutos, jottei ihminen toistaisi samoja asioita tulevaisuudessa. Joku voi vapautua eron myötä, mutta joku toinen voi jumitua vuosiksi

erosuruunsa ja katkeruuteen. Jokaisen ihmisen tunnekokemukset ovat erilaiset sekä myös selviytymiskeinot. Jokaisen on tärkeää saada omanlaistaan apua erotilanteessa, koska jokainen yksilö on erilainen ja kokee eronkin eri tavalla. (Koskela 2009, 14-17.)

7.2 Erokriisi - lapsen kannalta

Eron jälkeen vanhemmilla voi olla suuria paineita siitä, miten kuuluu missäkin asiassa toimia. Heidän tulisi selvittää ehkä elämänsä kovimmasta kriisistä ja samalla miettiä miten kaikki asiat hoidetaan lapsen edun mukaisesti. Vanhempien erotessa myös muu läheisverkosto voi muuttua tai joidenkin henkilöiden välit voivat kiristyä tai päättyä kokonaan. (Kääriäinen, Hämäläinen & Pölkki 2009, 18-19.)

Niin kuin aikuisetkin, myös lapset käyvät vanhempien eron jälkeen läpi monenlaisia tunteita. Lapsetkin työstävät eroa omaan tahtiin, niin kuin aikuisetkin. Lapsi voi surra toisen vanhemman poismuuttoa ja pelätä tämän häviävän lapsen elämästä. Samalla lapsi voi pelätä sitä, että toinenkin vanhempi lähtee ja hylkää hänet. Tässä vaiheessa oleellista onkin se, miten vanhemmat huomioivat lasta ja hänen tunteitaan. Tässä voi ottaa avuksi, vaikka eroaiheet kirjat, joita lukea lapsen kanssa. Aikuisen kanssa eroasioista ja tunteista puhuminen, piirtäminen ja leikkiminen auttavat myös lasta. Lapsella tulee olla mahdollisuus näyttää kaikenlaisia tunteita ja aikuinen voi niitä sanoittaa lapselle. Lapsen tunnereaktiot voivat tulla paljon erotuksen jälkeenkin. Tällöin lapsi ehkä kokee, että nyt on tilaa hänen tunteilleen, kun vanhempi on voimaantunut. (Koskela 2009, 23.)

Erotilanteessa tulee huomioida myös lapsen ikä ja se, että jokainen reagoi asioihin yksilöllisesti. Vauvaikeäisillä lapsilla tärkeintä erotilanteessa on lapsen perushoidosta huolehtiminen. Jo pienikin vauva aistii kodin muuttuneen ilmapiirin ja voi reagoida siihen, vaikka univaikeuksilla tai ruokahalun muutoksilla. Pienen lapsen kohdalla olisi tärkeää, ettei lapsi joudu olemaan pitkää aikaa erossa toisesta vanhemmastaan, koska hän ei vielä osaa muodostaa mielikuvia vaan tarvitsee läsnäoloa. (Koskela 2009, 24-25.)

Taapero ikäisten, alle kouluikäisten lasten kanssa voi eroa käsitellä kirjojen ja leikin avulla. Alle kouluikäiset eivät vielä osaa sanoin kuvata tunteitaan, vaan he näyttävät ne muulla tavoin. Käytöksen muuttuminen on aina hälytysmerkki vanhemmille. Joku voi oireilla päänsärkyllä, joku taantumisella ja joku raivokohtauksilla. Toisen vanhemman muuttaessa pois, alle kouluikäiset voivat takertua kotiin jäävään vanhempaan, koska pelkäävät tämänkin katoavan. (Koskela 2009, 24-25; Taskinen 2006, 12.)

Noin 7-12-vuotiaat lapset jo ymmärtävät eron olevan totta ja heille voi kertoa eron syistä. Kouluikäinen lapsi saattaa pelätä, että vanhempi hylkää. Hän on myös erittäin lojaali vanhemmilleen ja on ihmeissään, jos jompikumpi vanhemmista yrittää, vaikka lahjoa häntä puolelleen. Kouluikäisenä lapsi osaa myös jo hieman säädellä tunteitaan ja osaa ilmaista, vaikka surua itkemällä. Murrosikäinen lapsi tarvitsee myös vanhemman huomiota ja sitä, että vanhemmat ovat kiinnostuneita hänen asioistaan. Nuori osaa myös käyttää vanhempiensa erotilannetta hyväkseen, esimerkiksi sääntöjä koettelemalla. Nuori voi näyttää tunteitaan monella tavalla. Hän voi olla kiukkuinen vanhemmilleen, syyllistää tai arvostella heitä molempia tai vaan toista vanhempaa. Kouluikäiset voivat myös paeta kodin elämää kaveripiiriin tai sulkeutua masentuneina itseensä. (Koskela 2009, 24-25; Taskinen 2006, 12.)

Nuorille kavereiden jättäminen ja koulun vaihto voi olla pahempaa kuin pienemmille lapsille. Nuori voi näyttää tunteensa erittäinkin voimakkaasti, mutta vanhemman tulee ottaa nuoren tunteet vastaan ja olla kiitollinen siitä, että hän näyttää tunteensa. Nuori voi myös päättää, että hänelle ei kelpaa kummankaan vanhemman koti, hän voi lähteä vaikka sukulaisen luokse. Tällöinkin nuori odottaa vanhemman yhteydenottoa, pyyntöä kotiin. Vanhemman tulisi yrittää keksiä keinoja olla nuoren kanssa yhdessä, vaikka hän ei sitä haluaisikaan. Pakottaa ei saa, mutta voi aina yrittää tarjota mahdollisuutta tehdä asioita yhdessä. Eronuorille yhteistä on se, että he kaikki odottavat vanhemman yhteydenottoa, vaikka itse olisivatkin katkaisseet välinsä vanhempaan. (Mäkijärvi 2014, 62-67.)

Lapsen kannalta on tärkeää, että vanhemmat kertovat jo aikaisessa vaiheessa erosta lapsen kanssa työskenteleville, kuten kouluun tai päiväkotiin. Tämä auttaa työntekijää ymmärtämään lasta ja toimimaan hänen kanssaan oikealla tavalla. Tärkeää olisikin, että vanhemmilla ja lapsen kanssa työskentelevillä henkilöillä olisi luottamuksellinen suhde, jotta vanhemmat uskaltaisivat kertoa henkilökohtaisista asioista, kuten erotilanteesta. (Koskela 2009, 31.)

7.2.1 Lasta kuormittavat tekijät

Ero on lapsella iso stressitekijä, koska se mullistaa lapsen elämän. Vanhempien välinen riitaisuus on haitallista lapsille, varsinkin jos hän joutuu toimimaan vanhempiensa välissä esimerkiksi viestin viejänä. Vanhempien vanhemmuustaidot voivat heikentyä eron myötä eikä vanhemmat tahoillaan jaksa tai pysty huolehtimaan lapsen tarpeista riittävästi. Yksinhuoltajuus kuormittaa vanhempaa ja pitkään jatkuessaan vanhemman uupumus haittaa lapsen kehitystä. Eron rasittavuutta lapselle lisää läheisverkostojen muuttuminen tai suhteiden päätyminen. Lapsi voi joutua vaihtamaan koulua tai päiväkotia tai muuttaa kauaksi isovanhemmistaan, joita ennen tapasi vaikka päivittäin. Lapsi luottaa, että hänen elämänsä, arjen rutiinit, säilyvät ennallaan. Jos lapselle tulee paljon muutoksia tai vanhempi ei jaksa huolehtia arjen rutiineista, kuormittaa se lasta. (Väestöliitto 2020; Koskela 2009, 19-20.)

Vanhempien uudet puoliset lisäävät lapsen räsitusta. Lapselle tulisi antaa aikaa tottua tapaa-
miskäytäntöihin toisen biologisen vanhemmat kanssa. Jos samalla pitää tutustua toisen tai
molempien vanhempien uuteen puolisoon, lisää tämä lapsen stressiä. Myös lapsen yksilölliset
tarpeet voivat vaikuttaa eron jälkeen. Yleensä sanotaan, että lapset sopeutuvat hyvin kaik-
keen, mutta yksilöllisiä eroja on. Myös lapsen erityistarpeet, esimerkiksi sairaudet tai oppi-
misvaikeudet voivat vaikeuttaa hänen sopeutumistaan. Vanhempien taloudellinen tilanne
yleensä heikkenee eron seurauksena ja tästä voi myös aiheutua lapsellekin vaikeuksia, esi-
merkiksi harrastuksien maksamisessa. Vanhempi voi myös joutua tekemään entistä enemmän
töitä saadakseen talouden pysymään vakaana ja tämä vähentää lapsen ja vanhemman yhteistä
aikaa. (Väestöliitto 2020; Koskela 2009, 19-20.)

7.2.2 Lasta suojaavat tekijät

Mahdollisimman tavallinen, ikätasoinen arki toimii lasta suojaavana tekijänä. Lapsille rutiinit
ovat hyviä. Mitä vähemmän arjen muutoksia, kuten esimerkiksi koulun tai harrastusten muu-
toksia tulee, sen parempi. Selkeä vuorovaikutus vanhempien välillä, sekä lapsen ja vanhem-
man välillä, auttaa eron käsittelyssä. Mitä suurempi ja selvempi puhe lapsen ympärillä on, sen
parempi. Aikuisten ei tule pommittaa lasta kysymyksillä, vaan antaa lapselle tilaa vastata ky-
symyksiin. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 50-52.)

Lasta suojaa se, että ympärillä olevat ihmiset suhtautuvat kunnioittavasti koko heidän per-
heeseensä, vaikka olisikin vaikeuksia. Vaikka vanhemmat olisivat päihteidenkäyttäjiä tai
heillä olisi mielenterveysongelmia tai jotain muuta erityistä, ei tämä välttämättä ole koko to-
tuus tästä vanhemmasta. Lapsen on saatava säilyttää kaunis kuva vanhemmistaan. Vanhem-
man tulee suhtautua kunnioittavasti lapsen kommentteihin ja ajatuksiin. (Niemelä & Kääriäi-
nen 2008, 52.)

Jos lapsella on terve omanarvontunne, hän selviytyy paremmin vanhempien erosta. Tällöin
hän kokee, että on itsessään arvokas eikä anna kohdella itseään miten tahansa. Kosketus lisää
omanarvontunnetta ja eron hetkellä lapsi hakeutuukin vanhemman läheisyyteen normaalia
enemmän. Lasta suojaavia tekijöitä on myös kyky muutokseen ja sopeutumiskyky. Eron het-
kellä ja sen jälkeen voi lapsesta löytyä uusia vahvuuksia. Lapsen, joka omaa hyvät sosiaaliset
taidot, on helpompi selvitä vanhempien erosta. Lasta auttaa myös kuuluminen johonkin ryh-
mään, kuten esimerkiksi päiväkotiryhmä tai jokin harrastus, missä sosiaaliset taidot lisäänty-
vät. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 53-55.)

Surun läpikäyminen on tärkeää eron jälkeen, menetyksiin liittyy aina suru. Lapsen kanssa on
hyvä keskustella kaikesta siitä hyvästä mitä on ollut, surun keskellä se voi tuoda lohdutusta.
Lasta suojaava tekijä eron hetkellä on myös erillisyyden tarve ja sieto. Perheessä esiintyvä

erillisuus tekee siitä voimavaraisen eli tällöin jokaisella perheenjäsenellä on tilaa kasvaa. Parhaimmillaan lapsi kokee eron jälkeen erillisyyden lisääntymisen ja se vähentää riippuvuutta ja johtaa kypsään tarvitsevuuteen. Perheen ympärillä oleva verkosto on lasta suojaava tekijä. Sen myötä lapsella on useampia turvallisia aikuisia ympärillä ja näkee erilaisia toimintatapoja. Leikki ja mielikuvitus suojaavat myös lasta. Mielikuvitusta voi rikastaa erilaisilla tavoilla, kuten piirtämällä, näyttelemällä ja lukemalla. Leikin avulla lapsi sulattaa ja käsittelee erilaisia asioita. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 55-58.)

Parhaiten avioerosta selviävät lapset, joilla on hyvä suhde molempiin vanhempiin. Hän pystyy asumaan molempien vanhempien luona ja voi pitää muutoinkin yhteyttä vanhempiinsa. Luonteva, luotettava ja jatkuva suhde molempiin vanhempiin tarvitsee myös sen, että lapsen kanssa asuva vanhempi tukee ja ylläpitää lapsen suhdetta etävanhempaan. Lapsi selviää erosta hyvin silloin, kun hänet on pidetty ajan tasalla vanhempien eron suhteen ja tilanne on käyty hänen kanssaan konkreettisesti läpi sekä otettu huomioon lapsen tunteet. Myös sukulaisien ja vanhempien kohteliaat välit eron jälkeen parantaa lapsen tilannetta. (Taskinen 2006, 13.)

8 Lapsen kuuleminen eron jälkeen

Eron jälkeen olisi tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi yksinään, mutta myös äidin ja isän kanssa yhdessä. Tämä antaa keskeistä tietoa lapsen tarpeiden ja edun ymmärtämiseksi. Lapsi on lojaali molemmille vanhemmilleen ja tämä tulee työntekijän ottaa huomioon lasta kuunneltaessa. On tärkeää, että lasta ei pyydetä vertailemaan vanhempiaan erilaisissa asioissa, koska tällöin altistetaan lasta lojaalisuusristiriidalle. Ensin on hyvä tavata lasta yhdessä äidin kanssa ja yhdessä isän kanssa, jonka jälkeen vasta lasta yksinään. Tällöin lapsi saa vanhempien kuullen oikeutuksen siihen, että hän voi puhua eron liittyvistä asioista työntekijän kanssa. (Karttunen 2010, 155, 159-161.)

Työntekijän on tärkeää tehdä lapsen tapaamistilanteesta mahdollisimman neutraali ja mukava. Lapsen mielipidettä voi kuunnella jo siinä tilanteessa, kun sovitaan tilanteesta tavata lasta yksinään. Hän voi vaikka valita paikan missä tavataan, hänen kotonaan, koulussa tai vaikka kirjastossa. Tällöin lapsi saa heti kokemuksen siitä, että hänen ajatuksiaan arvostetaan. Lapselle tulee myös kertoa mikä on tapaamisen tarkoitus ja miten se voi olla heidän perheelleen hyödyksi. Lapselle tulee kertoa se, että hän voi puhua juuri niin paljon kuin haluaa tai olla puhumatta. Tärkeintä on se, että lapsi voisi luottaa työntekijään. Yhdessä voidaan myös sopia, että eteenpäin puhutaan vain niitä asioita mitä lapsi haluaa. Tässä tulee tie-

tenkin eteen lapsen ikä ja miten hän ymmärtää kaikkia asioita mistä puhutaan. Lapsen kuulemistilanne voi parhaimmillaan olla positiivinen kokemus lapselle. Hän saa aikuisen jakamattoman huomion, kunnioituksen ja tulee kuulluksi. Tämä voi auttaa lasta myös ymmärtämään itseään paremmin. (Karttunen 2010, 155, 167-169.)

Lapsen kanssa kannattaa ensimmäisellä tapaamiskerralla luoda suhdetta ja keskustella vaikka lapselle kivoista asioista, kuten harrastuksista ja vaikka kavereista. Tätä ennen tulee kuitenkin kertoa lapselle näiden tapaamisten todellinen tarkoitus. Keskustelu huolto- ja tapaamisasioista lapsen kanssa voi lähteä vaikka siitä, että kysytään miten lapsi näkee elämäntilanteensa, tulevaisuutensa, ongelmansa. Miten ehkä äiti, isä, sukulaiset tai sisarukset voisivat häntä auttaa omien tavoitteiden saavuttamisessa. Häntä voidaan myös haastaa miettimään millä tavalla hän näkisi perheen asioiden järjestyvän, jos hän saisi ihan itse päättää. (Karttunen 2010, 155, 170-171.)

Lapsi voi olla tilanteessaan todella yksinäinen ja tuntea, että kenelläkään muulla ei ole tällaista. Työntekijän onkin hyvä kertoa lapselle, että on tavannut muitakin samassa tilanteessa olevia lapsia. Työntekijä voi myös auttaa lasta keskustelussa esimerkiksi kertomalla erilaisia kuvauksia vanhempien eron tuomista asioista ja lapsi voi sitten kertoa onko hän samaa mieltä. Keskustelun ohella voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, kuten esimerkiksi verkostokarttaa, sukupuuta tai piirroksia kodista. Näiden avulla lapsen voi olla helpompi kertoa ihmisuhteistaan tai kodin tilanteesta. Tapaamisen lopuksi on hyvä kysyä lapselta, että mitä mieltä hän oli tapaamisesta, jäikö jonkin asia mietityttämään. Olisi hyvä, että lapselle jäisi tapaamisesta hyvä mieli. (Karttunen 2010, 155, 171-172.)

9 Kiintymyssuhde

Vanhempien ja lasten emotionaalisten siteiden ja kiintymysmallien merkitystä kuvataan kiintymyssuhdeteoriassa. Teorian juuret perustuvat John Bowlbyn tutkimuksiin. Tämän teorian perusajatuksena on pienen lapsen turvallinen kiintymys vanhempaansa. Lapsi kuitenkin kiintyy lähimpänä olevaan hoitajaansa, vaikka hän ei olisi turvallinenkaan. Mitä turvattomammat lapsen kasvuolosuhteet ovat olleet, sitä tarkemmin hän pitää kiinni omista selviytymisstrategioistaan. Turvallisen kiintymyssuhteen saanut lapsi pystyy joustamaan olosuhteiden mukaan, eikä hänen tarvitse pelätä moniakaan asioita. (Antikainen 2007: Sinkkonen 2018, 39-40.)

Turvallinen kiintymyssuhde rakentuu jo varhaislapsuudessa. Tärkeää on lapsen ja hänen hoitajansa välinen vuorovaikutus. Lapsi alkaa hätääntyessään hakeutumaan turvallista hoitajaansa kohden, kun hän on kiinnittynyt hoitajaansa ja kokee turvallisuuden tunnetta. Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun hoitaja on lapsen saatavilla ja reagoi lapsen tarpeisiin. Turvallisen

hoitajan huolenpidossa lapsi uskaltuu tutkimaan maailmaa. Vanhempi-lapsi suhteen vasta-
vuoroisuus, lapsen oma aktiivisuus ja yksilölliset kehitysmekanismit voivat syventää tai hei-
kentää kiintymyssuhdetta. Joskus kehityssuunta voi muuttua ennalta arvaamattomasti, kuten
esimerkiksi erotilanteessa kiintymyssuhde voi muuttua turvallisesta turvattomaksi. (Antikai-
nen 2007.)

Vauva kiinnittyy yleensä ensisijaisesti siihen henkilöön, joka hoitaa häntä eniten. Perheessä
lapsella on kuitenkin suhde molempiin vanhempiin sekä myös suhde heidän parisuhteeseensa.
Tämän parisuhteen laatu heijastuu lapsen elämään alusta alkaen. Parhaiten lapsi saa turvalli-
sen kiintymyssuhteen, jos molempiin vanhempiin voi kiintyä turvallisesti. Vanhempien väliset
riidat tuovat lapselle turvattomuutta ja epävakautta, vaikka molemmat vanhemmat erikseen
olisivatkin turvallisia. (Sinkkonen 2018, 49.)

Kiintymyssuhdeteoria korostaa ihmissuhteiden merkitystä, perhe koetaankin nykypäivänä
omana kiintymyssuhdejärjestelmänä. Tällöin kiintymyssuhde ei ole vaan vanhemman ja lapsen
välinen, vaan koskee koko perhettä, myös sisaruksia. Erotilanteessa pitäisi ottaa huomioon
tämä lapsen, isän ja äidin välinen kolmio. Tulisi huomioida, äiti-lapsi suhdetta, isä-lapsi suh-
detta sekä vanhempien keskinäisen suhteen vaikutus perhekokonaisuuteen. On tärkeää kiin-
nittää huomiota siihen, miten eron jälkeen lapsen suhteet läheisiin ihmisiin jäsentyvät. Kiin-
tymyssuhdeteoriaa ymmärtämällä ja näin ollen lapsen tunnesiteitä kunnioittamalla, voidaan
ennaltaehkäistä lapsen psyykkistä vaurioitumista eron hetkellä. (Antikainen 2007.)

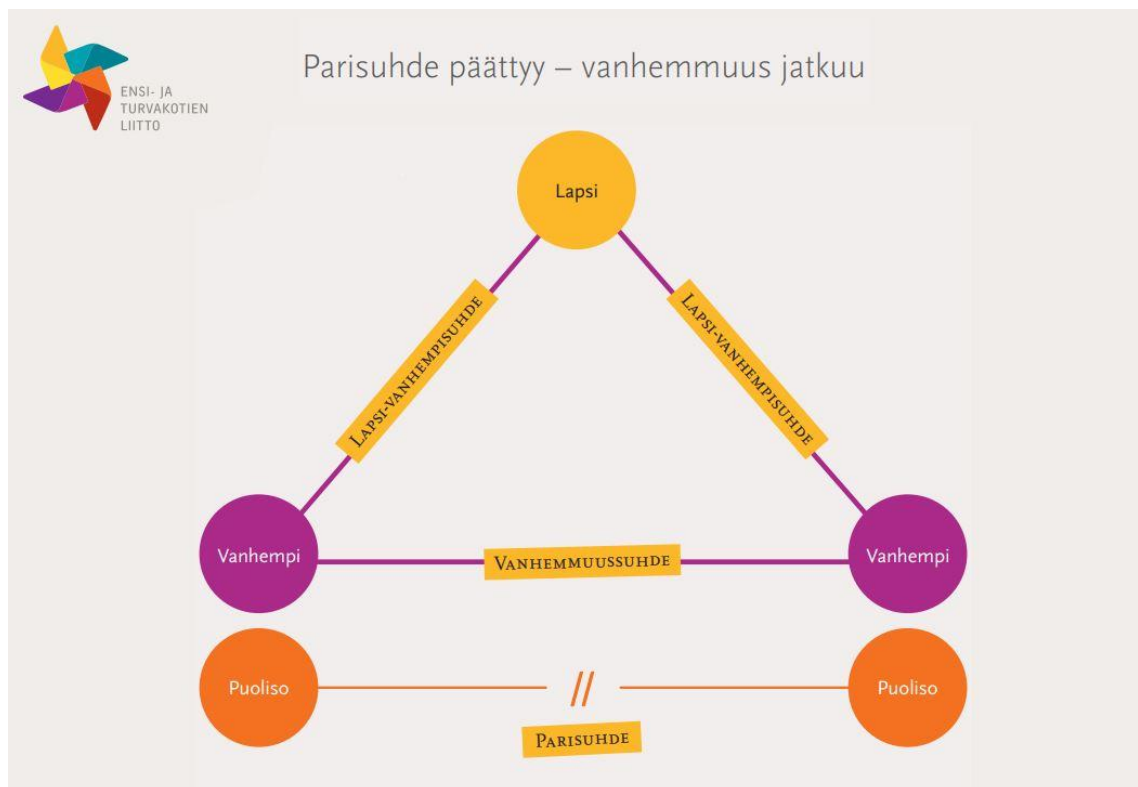
Joskus voi olla tilanteita, jossa lapsen ja vanhemman ihmissuhteen säilyttäminen on mahdo-
tonta. Jos vaikka vanhempaa ei ole tai yhteys häneen on katkennut. Tällöin on lapselle erit-
tään tärkeää, millainen mielikuva tästä ihmisestä luodaan. Mielikuva vanhempaan syntyy,
vaikka suhdetta häneen ei olisikaan ja tämä on lapsen identiteetin kehittymisen kannalta hy-
vin tärkeää. Lapselle on erittäin tärkeää, että vanhemmista puhutaan kunnioittavasti, vaikka
heidän tekojaan ei ehkä hyväksyttäisikään. Tässä on suuri rooli toisella vanhemmalla, mutta
myös muulla läheisverkostolla. Vähäisetkin tiedot auttavat lasta luomaan mielikuvaa vanhem-
masta. Vanhemman kieltäminen kokonaan taas on lapselle vahingollista. (Koskela 2009, 13.)

10 Yhteistyövanhemmuus

Vaikka parisuhde on päättynyt, vanhemmuus jatkuu silti. Vanhempien tulee rakentaa eron jäl-
keistä yhteistyövanhemmuutta, jotta lapsella on mahdollisuus luoda suhde molempiin van-
hempiin tasavertaisesti. Yhteistyövanhemmuus tarkoittaa vanhempien vastavuoroista, sitoutu-
nutta ja vastuullista tapaa toimia lapsen asioissa. Tällaisia ovat kasvatukseen, hoitoon ja lap-

sen elämään liittyvät asiat. Yhteistyövanhemmuudessa vanhemmat luovat kasvatusyhteistyöhön yhteisen arvopohjan sekä tukevat lasta käyttäytymisessä, sosiaalisissa suhteissa ja henkisesti kasvussa. Yhteistyövanhemmuudessa vanhemmat tekevät työnjaon siitä, miten vastuut ja velvollisuudet lapsen asioissa hoidetaan. Yhteistyövanhemmuudessa korostetaan myös sitä, että vanhemmat tukevat toisiaan, eivätkä väheksy toisiaan. Vanhempien on tärkeää puhua toisesta vanhemmasta kunnioittavaan sävyyn. Yhteistyövanhemmuudessa korostetaan myös perheyhteisyyden vaalimista, joka tarkoittaa toisen vanhemman pitämistä mukana lapsen asioissa niin henkisesti kuin fyysisestikin. (Hietanen, Keinonen, Kettunen 2019.)

Vanhempien tulee nähdä parisuhde erillisenä vanhemmuussuhteesta, tämä on yhteistyövanhemmuuden lähtökohta. Alla olevassa yhteistyövanhemmuuden kolmiossa havainnollistetaan näiden suhteiden merkitys. Ammatillainen voikin käyttää tätä kaaviokuvaa apuna, kun keskustelee vanhempien kanssa yhteistyövanhemmuudesta. Tämä kolmiosuhde on olemassa jo silloin, kun vanhemmat vielä ovat yhdessä. Lapsen tulee luoda suhde molempiin vanhempiin sekä yhtäaikaaisesti että erikseen. Vanhempien parisuhde on heidän keskinäinen suhteensa, josta lapsi on ulkopuolinen. (Koskela 2009, 10-12; Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Kuva 1. Yhteistyövanhemmuuden kolmio (Ensi- ja turvakotien liitto 2019)

Myös FASPER-hankkeessa nähtiin hyväksi piirtää vanhempien ensimmäisellä yhteisellä käynnillä ekogrammi, joka on samankaltainen kuin yhteistyövanhemmuuden kolmio. Tämän avulla kuvataan vanhempien parisuhteen päättymistä ja vanhemmuussuhteen jatkumista. Piirros tekee näkyväksi sen, mitä vanhemmat eivät välttämättä aina sisäistä pelkän keskustelun avulla. Ekogrammin avulla voi havainnollistaa sen, että lasta kannattelee katkeamaton vanhemmuussuhde. Vanhempia voi helpottaa myös sen ääneen sanominen, että tilanne on haastava, kun parisuhde päättyy, mutta vanhemmuussuhde jatkuu. (Haavisto ym. 2014, 32-33.)

Avioerohakemus jätetään kirjallisena käräjäoikeuteen. Hakemuksen voi tulostaa netistä ja postittaa tai viedä henkilökohtaisesti käräjäoikeuteen. Suomi.fi sivustolla hakemuksen voi lähettää myös sähköisesti. Avioeroa voi hakea molemmat puoliset yhdessä tai vain toinen. Jos vain toinen puolisoista hakee eroa, toimittaa oikeus asiasta tiedon toiselle puolisolalle. Hakemuksesta alkaa puolen vuoden harkinta-aika. Tämän ajan tavoitteena on antaa puolisoille aikaa sopeutua tilanteeseen ja tehdä käytännön järjestelyjä sekä pohtivat eropäättöstään. Heillä on siis mahdollisuus muuttaa mieltään ja jättää lopullinen ero hakematta. Lopullinen erohakemus tulee jättää puolen vuoden kuluessa harkinta-ajan päättymisen jälkeen. Jos lopullista eroa ei haeta, erohakemus raukeaa. Jos puoliset ovat eroa hakiessaan asuneet jo yli kaksi vuotta erillään, myönnetään ero ilman harkinta-aikaa. (Suomi.fi 2020; Ensi- ja turvakohtien liitto 2017.)

Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on todella hankalaa, jollei puoliset ole pystyneet irtautumaan kumppanistaan. Vanhemman on todella vaikeaa tukea lasta eron keskellä, jos ei ole käsitellyt omaa eroaan. Lapsen elämä on kaaoksessa eron myötä, eikä vanhempi ole selvittänyt omaa kaaostaan pään sisällä, on hänen lähes mahdoton auttaa lastaan. (Stolbow 2014, 211-212.)

11 Lapsi-vanhempi suhde eron jälkeen

Lapsia ei saa jättää yksin eroamisen kynnyksellä eikä sen jälkeen. Vaikka vanhemman omat voimavarat menisivät oman erotuskan käsittelemiseen, pitäisi pystyä myös ottamaan lapsen hämmennys huomioon. Epätietoisuus ja hämmennys ovat erokriisissä luonnollisia tunteita niin vanhemmille kuin lapsillekin. Lapset usein kuvittelevat ja arvailevat itse asioita, jos niitä ei heille sanoiteta. On parempi sanoa lapselle vaikka, että kukaan ei nyt oikein tiedä mitä tapahtuu, miten asiat etenevät, mutta kyllä kaikki järjestyy, kuin se, että asiasta ei puhuttaisi ollenkaan. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 39.)

Lapset ovat yleensä vaikeimman erokriisin aikana vähän varpaillaan ja voi näyttää siltä, että he sopeutuisivat kaikkeen. Lapset alkavat ilmaista omia tuntemuksiaan yleensä vasta silloin,

kun vanhempien pahin kriisivaihe on mennyt ohi. Tällöin lapsi ajattelee, että nyt on tilaa hänen tunteilleen ja vanhemmalla on voimavaroja ottaa lapsen tunteet vastaan. Aikuisten on hyvä tiedostaa, että oman kriisivaiheen aikana myös lapsen sopeutumisprosessi on käynnistymässä, vaikka ehkä näyttääkin siltä, että lapsen elämässä ei olisi tapahtunut mitään ja hän on aivan samanlainen kuin ennenkin. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 51.)

Lapsi kasvaa aikuiseksi todella nopeasti, lapsuus menee äkkiä ohi. Kohta lapsi on nuori aikuinen ja kyselee monenlaisia kysymyksiä eroon liittyen. Vanhemmuudessa on eronkin keskellä tehtävä sellaisia ratkaisuja, jotka kestävät päivänvalon myös tulevaisuudessa. Täydellistä vanhemmuutta ei kuitenkaan ole ja meistä jokainen tekee virheitä. On tärkeää, osata myös myöntää omat virheensä ja sanoa, että on tehnyt väärin. Pääasia on aina yrittää parhaansa, myös vanhemmuudessa. Lapsi varmasti tulee muistamaan sen, miten vanhempi ei takertunut pikkuseikkoihin vaan jousti tarvittaessa eikä sortunut haukkumaan toista vanhempaa tai riitelemään tämän kanssa. (Stolbow 2014, 218-219.)

Eronneiden vanhempien on hyvä ymmärtää, että myös entiset puoliset voivat muuttua. Vaikka toinen vanhempi ei olisi ennen eroa osallistunut lasten kasvatukseen yhtään, voi hän eron jälkeen sen tehdä. Vanhemmuuteen herääminen on aina positiivinen asia, tapahtuipa se missä vaiheessa tahansa. Lapsi kyllä aistii vanhemman aidon yrittämisen ja kiinnostuksen vuosienkin jälkeen. (Stolbow 2014, 220-221.)

Jos joku huolestuttaa toisen vanhemman luona, lapsi kertoo, ettei koe oloaan mukavaksi toisen vanhemman luona tai häntä pelottaa, asia tulee ottaa vakavasti. Kuunnella lasta, olla läsnä silloin kun hänellä on kerrottavaa. Tässäkään tilanteessa ei saa arvostella toista vanhempaa. Näissä tilanteissa tulee punnita, onko asia sellainen, johon oikeasti kannattaa puuttua vai riittääkö pelkkä lapsen kuuntelu. Jos jokin oikeasti huolestuttaa, tulee se ottaa toisen vanhemman kanssa puheeksi suoraan ja selkeästi. Koskaan ei saa lasten kuullen keskustella tällaisista asioista. Lasten asioiden jakaminen vanhempien kesken tukee yhteistyövanhemmuutta. (Stolbow 2014, 222-224.)

Parisuhteen ja vanhempien ongelmat eivät ole lasten asia, eikä niistä tule puhua lapsen kuullen. Lapselle tulee kertoa eron syyt hänen ikätasonsa huomioiden ja tehdä selväksi, että ero ei ole ollut lapsen syy. Lapselle on tärkeää kertoa se, miksi vanhemmat eivät voi enää asua yhdessä. Lapselle on tärkeää myös kertoa, että molemmat vanhemmat pysyvät hänen elämässään ja rakastavat häntä, jos siis näin tulee tapahtumaan. Lapselle valehteleminen erotilanteessa on erittäin vahingollista, koska jo itse ero on rankka, niin valehtelu tekee siitä kaksin verroin rankempaa. Jo yhdeksänvuotias lapsi pystyy ajattelemaan mitkä asiat johtuvat hänestä ja mitkä vanhemmista. Tätä pienemmät lapset eivät ymmärrä ja voivat hyvin kantaa

syllisyyttä asioista, jotka eivät heille kuulu. (Stolbow 2014, 224-225: Niemelä & Kääriäinen 2008, 39-41.)

Aikuiset voivat ajatella, että ei lapsi mitään ymmärrä tai tiedosta vanhempien välillä olevia ristiriitoja. Lapsi kuitenkin todella usein aistii, jos kotona ei ole kaikki hyvin. Vaikka lapsi ei kuulisi vanhempien riitelyjä, hän voi silti aistia kodin ilmapiiristä, että vanhempien välillä ei ole kaikki kunnossa. Tämä voi aiheuttaa lapselle hämmennystä ja pahaa oloa. Lapsi tulisi huomioda jo siinä tilanteessa, kun vanhempien välillä on erimielisyyksiä, jo ennen eroa. Lapselle voi sanottaa, että äidillä ja isällä on hieman erimielisyyksiä, mutta tehdä hänelle selväksi, että asia ei johdu lapsesta, vaan ne ovat aikuisten välisiä asioita. Parasta olisi, jos vanhemmat pystyisivät yhdessä puhumaan lapselle perheen tilanteesta ja eroaikkeista. Erävarmassa tilanteessa eläminen on raskasta. Lapselle tärkeää on, että arjen rutiinit jatkuvat, vaikka elämäntilanne olisi murroksessa. (Koskela 2009, 21-22.)

Lapset ja aikuiset pohtivat eron jälkeen erilaisia asioita. Vanhempi voi miettiä miten omaisuus jaetaan, kun taas lapsi ajattelee, että pääseehän hän vielä normaalisti omaan harrastukseensa. Lapsen kannalta on tärkeää, että vanhemmat pystyvät suoriutumaan arjen toiminnoista sujuvasti eron jälkeenkin. Vanhemman tulee ymmärtää, että lapsi ikävöi toista vanhempaansa ja annettava tälle ikävälle tilaa ja mahdollisuus. Lasta kuormittaa myös kahden kodin välillä kulkeminen omien tavaroiden kanssa. Nämä ovat asioita, joista lapsen kanssa on hyvä puhua ja kuunnella hänen tunteuksiaan. (Stolbow 2014, 224-225: Niemelä & Kääriäinen 2008, 39-41.)

Lapsen tunteet tulisi ottaa huomioon eron hetkellä ja antaa tilaa lapsen kaikille tunteille. Moni vanhempi voi ajatella, että kyllä lapset selviytyvät muutoksista helpolla, kyllä he pärjäävät. Lasten tunteet voidaan jättää huomiotta tai niitä vähätellään. Vanhemman tulisi kuitenkin ottaa vastaan lapsen tunteet tarjoamalla lohdutusta ja syyliä, antaa lapselle lupa tuntea. Lapsi voi kiukuttelemalla näyttää pahaa oloaan. Tällöin vanhemman tulisi antaa lapselle huomiota entistä enemmän ja kuunnella hänen oloaan. Lapset kaipaavat yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä, vanhemman läsnäoloa ja huomiota. On erittäin tärkeää, että lapsella on mahdollisuus olla molempien vanhempien kanssa eron jälkeen ja saada huomiota ja hyväksyntää molemmilta. Lapselle hyödyksi on myös läheisverkosto, jossa hänellä olisi muitakin luotettavia aikuisia, joiden kanssa voisi keskustella eron tuomista ajatuksista. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 44-46.)

Lapsen tulee saada eron jälkeenkin säilyttää yhteys hänelle tärkeisiin ihmisiin ja asioihin, kuten sukulaisiin, kavereihin ja harrastuksiin. Lapsen tulee saada pitää yhteyttä myös puhelimitse. Vanhemman tulee tehdä lapselle selväksi, että hänellä on oikeus olla yhteydessä läheisiin ihmisiin viestein tai soittaen. Lapsen yhteydenpitoa voi rajoittaa vain silloin, jos se

aiheuttaa lapselle ahdistusta tai lapsi ei itse halua, mutta ei uskalla sanoa tätä yhteyttä pitävälle itselleen. (Mäkijärvi 2014, 19.)

Tämä yhteydenpidon salliminen ja rajoittaminen on mielestäni todella vaikeasti määriteltävissä. Toinen vanhempi voi sanoa toiselle, että lapsi ei halua olla yhteydessä toiseen vanhempaan, vaikka lapsi sitä haluaisikin. Toinen vanhempi voi helposti valehdella lapsen ahdistuksesta ja näin saada yhteydenpidon rajoitettua. Näillä tavoin vanhempi voi estää yhteydenpidon aika helposti, ilman suurempaa selvittelyä. Onneksi lapset kasvavat ja isompien lasten kännykän käyttö on tänä päivänä niin omaehtoista, että sitä on vanhemman vaikea rajoittaa.

Sanotaan, että aika parantaa ja se pätee myös erotilanteissa. Vanhemmat pystyvät kuitenkin lasta paremmin miettimään asioita tulevaisuuteen, lapsi elää usein tässä ja nyt. On tärkeää, että lapsi voi pitää kiinni arjen asioista ja yhteisistä suunnitelmista, kuten esimerkiksi lomamatkoista. Lapselle on iso asia, kun vanhemmat vähentävät tai lopettavat riitelyn kokonaan. Kun perhetilanne rauhoittuu ja arki tasoittuu eron jälkeen, on se lapselle helpottavaa. (Niemi & Kääriäinen 2008, 48-49.)

Lapsi on lojaali molemmille vanhemmilleen, hänen ei koskaan tule joutua tilanteeseen, jossa hän joutuisi valitsemaan jommankumman vanhemmista. Ero itsessään ei ole lapselle uhka, vaan se miten ero hoidetaan. Asiat eivät toteudu hetkessä, eron käsittely vie aikaa. (Stolbow 2014, 230-231.)

Yleisimmin vanhemmat eroavat melko sopuisasti ja osaavat hoitaa tilanteet eron jälkeenkin ilman väkivaltaa. Erotilanne on kuitenkin riskikohta, joka voi altistaa myös väkivallalle, vaikka sitä ei olisi parisuhteen aikana ollutkaan. Eroissa voi joskus olla taustalla jo parisuhteen aikana ollutta, esimerkiksi henkistä, fyysistä, taloudellista tai seksuaalista väkivaltaa. Tällöin voi olla suuri pelko siitä, millaista väkivaltaa on eron jälkeen. Se ei suinkaan useimmiten lopu eroon. Väkivalta voi kohdistua lapseen suoraan tai hän voi joutua todistamaan vanhempien välistä väkivaltaa. (Apua eroon 2020a.)

Vainoaminen on yksi lähisuhdeväkivallan muoto, joka alkaa usein pariskunnan erotessa. Tällöin toinen puolisoista voi kokea pelkoa ja ahdistusta. Tekijä voi toistuvasti olla yhteydessä uhriin tämän tahtomatta. Tekijä voi seurata, tarkkailla ja uhata uhriaan. Vainoaminen voi olla pientä vihjailua, pahempaa mustamaalaamista tai jopa fyysistä väkivaltaa. Digitaalinen maailma on nykyään melkein aina mukana vainoamisessa. Vainoaminen on yleensä alkanut jollain tavalla jo ennen eroa. Vainoamisesta kärsivät usein uhrin lisäksi myös tämän lähipiiri, kuten lapset ja työtoverit. Vainoaminen on rikos, josta voi pahimmillaan saada vankeusrangaistuksen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2020a.)

Vieraannuttaminen on myös väkivallan muoto ja tarkoittaa sitä, että eron jälkeen toinen vanhemmista vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmasta. Lapsen ja toisen vanhemman vuorovai-
kutussuhde vaikeutuu vieraannuttamisen seurauksena. Vieraannuttaminen on pitkäkestoista
toimintaa, joka voi tapahtua tiedostamatta tai tiedostetusti. Vieraannuttamisen seurauksena
lapsi alkaa itse kääntyä vanhempaansa vastaan, vaikka kieltäytymällä tapaamasta tätä. Vie-
raannuttamista voi harjoittaa joko molemmat vanhemmat tai vain toinen. Vieraannuttajan lä-
hipiiri yleensä edesauttaa vieraantumisprosessia. Jos toinen vanhempi on uhka lapselle, esi-
merkiksi väkivaltaisesti ja toinen vanhempi tällöin estää lasta näkemästä vanhempaansa, ei
voida puhua vieraannuttamisesta. (Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 18-20.)

Vieraannuttaminen on käsitteenä vaikea ja vaikeasti tunnistettavissa. Eron jälkeen voi lapsi
jostain syystä halutakin eroon toisesta vanhemmasta. Esimerkiksi murrosikäinen lapsi alkaa jo
itsenäistyä ja siksi irtaantua vanhemmistaan. Jos lapsivanhempi suhde on ollut ennen eroa
hyvä ja yhtäkkiä lapsi ei halukaan nähdä toista vanhempaa, voidaan asiaa tutkia vieraannut-
tamisena. Vieraannuttamiseen on monenlaisia tapoja, esimerkiksi yhteydenpidon rajoittami-
nen, toisen vanhemman mustamaalaaminen ja mitätöiminen, kieltäytyminen puhumasta toi-
selle vanhemmalle, perättömien valheiden kertominen, vanhemman syyttäminen lapsen on-
gelmistä ja kaikenlainen toisen vanhemman pilkkaaminen lapsen läsnä ollessa. (Häkkänen-Ny-
holm ym. 2013, 20-21.)

Vieraannuttaminen voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: lievät tapaukset, vakavahkot ja keski-
vaikeat tapaukset sekä erittäin vakaviin tapauksiin. Lievissä tapauksissa vieraannuttamisen
vaikutus lapseen on se, että hän kokee stressiä ollessaan yhteydessä vanhempaansa. Hän voi
ehkä hieman vastustaa sanallisesti vanhemman tapaamisia, mutta kuitenkin sitten suostuu nii-
hin. Lapsen mielikuva toisesta vanhemmasta voi olla kielteinen toisen vanhemman vieraan-
nuttamisen johdosta, mutta siihen ei sisälly pelkoa, joten toisen vanhemman tapaaminen on
mahdollista lapselle. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 39.)

Vakavahkossa ja keskivaikeassa tapauksessa lapsi on vanhempiansa kanssa erilainen, hän elää
ikänsä kuin kahta eri maailmaa, kahta identiteettiä. Toisen vanhemman luo meneminen ai-
heuttaa huomattavaa stressiä ja ahdistusta. Hän voi käyttäytyä huonosti toista vanhempaa
kohtaan vaihtotilanteessa, mutta vieraannuttaja vanhemman poistuttua lapsi yleensä rauhoit-
tuu. Vieraannuttaja vanhempi antaa lapsen ymmärtää, että olisi kivaa, jos lapsi ei menisi toi-
sen vanhemman luo, hän voi myös palkita lasta, jos tämä ei mene toisen vanhemman luo.
(Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 39.)

Erittäin vakavissa tapauksissa lapsi ei tapaa toista vanhempaansa ollenkaan. Tällöin vieraan-
nuttaja vanhempi on saanut lapsen vihaamaan toista vanhempaa, eikä tämä halua olla teke-

misissä hänen kanssaan. Jos lapsi kuitenkin tapaa vanhempansa, voi tämä olla seurausta vieraannuttaja vanhemman halusta. Lapsi voidaan esimerkiksi laittaa varastamaan rahaa toiselta vanhemmalta tai vakoilla tätä tai tuhota tämän omaisuutta. (Häkkinen-Nyholm ym. 2013, 40.)

Vieraannutetut lapset yleensä ajattelevat, että vieraannuttaja vanhempi on täysin hyvä ja aina oikeassa. Toisessa vanhemmassa lapsi ei näe mitään hyvää. Vieraannuttaminen vaarantaa lapsen kiintymyssuhdetta vanhempansa. Vieraannuttamiselle altistuneilla lapsilla esiintyy erilaisia oireita, esimerkiksi ahdistuneisuus, hermostuneisuus, turvattomuuden tunne, syömishäiriöt, kouluvaikeudet, masentuneisuus, päihteidenkäyttö ja psykosomaattiset oireet. Lapselle syntyy vanhempien välillä lojaliteettiristiriitaa. Lapsen oireet voivat olla pitkäkestoisia ja jatkua vuosien ajan. (Häkkinen-Nyholm ym. 2013, 44-45.)

12 Ammatillisuus eron jälkeisissä kohtaamisissa ja sovittelutilanteissa

Psykososiaalisessa työssä, niin kuin tässä eroauttamisessa, on hedelmällisempää puhua huolesta, kuin ongelmasta (Eriksson & Arnkil 2005, 21). Erotilanteessa on myös mielestäni luontevaa puhua huolesta, joka herää erotilanteen keskellä elävästä lapsesta. Työntekijällä on huoli eronneiden vanhempien yhteistyöstä lapsen asioissa. Tämä kuulostaa mielestäni paljon paremmalta kuin se, että työntekijä sanoisi, että teillä on ongelma. Ette pysty sopimaan lapsen asioista ja tarvitsette apua. Näinkin pieni asia, mutta sillä voi olla suuri merkitys ensimmäisellä kohtaamisella erovanhempien kanssa.

Erotyöskentelyssä tulee tuntee lapsen kehitystä ja tunnistaa lapsen kehityshaasteita eri ikäkausina. Sovittelutyössä työntekijän tulee kyetä tulkitsemaan vanhempien puhetta ja kyetä tunnistamaan tietyn ikäisten lastensa tarpeita, jotta voi olla varma juuri kyseisen lapsen edusta sekä tulevaisuuden ennusteesta. (Antikainen 2007.)

Ensimmäinen vuosi eron jälkeen on yleensä haastavin ja altis kriiseille. Tämä pätee niin lapsiin kuin vanhempiinkin. Eronneiden kanssa työskentelevän onkin hyvä tiedostaa, missä kohtaa ero-prosessia vanhemmat ja lapset ovat. Huolto- ja tapaamissopimuksia mietittäessä olisi hyvä tehdä kirjallinen suunnitelma siitä, minkälaisia ovat vanhempien vastuut ja velvollisuudet eron jälkeen. Myös vanhempien tunteiden läpikäyminen voisi kuulua tähän sopimusprosessiin. Vanhempien olisi hyvä erottaa vanhemmuuden identiteetti aviopuolison identiteetistä. Nämä identiteettien erilaisuudet ja tunteiden vaikea käsittelyminen ovat useimmiten enemmän isien ongelma. Eroauttamisen työntekijän onkin hyvä panostaa isien voimavaraistamiseen, koska Suomessa on vallalla ajatus siitä, että sosiaalitoimen työntekijät ovat erotilanteissa äitien puolella. (Antikainen 2007.)

Lapsen kuuleminen erotilanteissa on vaativaa kriisi- ja ihmissuhdetyötä, joka edellyttää asianmukaista koulutusta ja työnohjausta. Lapsen kanssa työskennellessä on tarve monenlaisille valmiuksille, kuten esimerkiksi kriisityö-, terapia-, sovittelu- ja perhetutkimustaidoille. (Karttunen 2010, 155, 181.)

Eroauttamisen työntekijän tulee myös pohtia omaa suhdettaan ja asennetta liittyen eroihin, yksin- ja yhteishuoltajuuteen, tapaamisasioihin sekä lapsen asemaan erotilanteissa. On hyvä kouluttautua myös siihen, miten pystyy luontevasti kommunikoimaan vastakkaisen sukupuolen kanssa. Jos on itse eronnut, on erittäin tärkeää, että on käynyt oman eroprosessinsa kunnolla läpi. Jos on itse eroamassa työtä tehdessään, on tärkeää saada kunnan työnohjausta, jossa voi pohtia omaa eroprosessiaan. (Taskinen 2006, 16.)

Sovittelevaa työtä tekevän on hyvä tehdä itselleen selväksi, miksi haluaa sovittaa. Onko esimerkiksi tarve päästä aina sopuun sovittelussa olevien henkilöiden kanssa. Ja kestäkö sen, että sopua ei ehkä synnykään. Osapuolet voivat olla sovittelussa kovaaänisiä tai vihamielisiä, kestätkö sen sovittelijana ja mitä tunteita se sinussa herättää. (Larsson 2012, 143.)

Jos tavoittelee sovittelussa harmoniaa, voi estyä se, että osapuolet eivät saa tuotua kaikkia asioitaan esille, jos tynnyttelee heitä heidän puheissaan. Jos tavoittelee tehokkuutta sovittelutilanteessa, voi siitä olla haittaa, jos ei kaikkia asioita ehditä käsittelemään kunnolla. On tärkeää ehtiä vastaanottamaan osapuolten tunnelmaisut ja saada heidät tuntemaan, että he ovat tulleet kuulluksi. Arvokas lähtökohta sovittelulle olisi toisten hyvinvoinnin arvostaminen. Tällöin voi suunnata huomion todella siihen, mikä vie sovittelua eteenpäin. Ei tarvitse puuttua siihen, että sovittelun pitäisi mennä tietyllä tavalla tai että alkaisi tehdä ratkaisuja osapuolten puolesta. On tärkeää tiedostaa, että sovittelun osapuolten tulee tulla sovittelussa nähdyksi ja kuulluksi, ei itse sovittelijan. Uhkailu tai valinnanvapautta rajoittava puhe voi tulla osaksi sovittelua, kun osapuolia pyydetään ilmaisemaan tarpeitaan. He voivat sanoa mitä toisen pitäisi tai täytyisi tehdä. Näissä tilanteissa sovittelija ei saisi väittää vastaan, koska se voi vaarantaa yhteyden muodostumisen sovittelijan ja asiakkaan välille. Jokaisen ihmisen vapaus omiin tarpeisiin on kuitenkin hyvä tuoda ilmi sovittelussa. (Larsson 2012, 144-147.)

On hyvä tunnustaa, että konflikteja on olemassa ja ne kuuluvat asiaan, voivat jopa rikastuttaa elämää. Konfliktit on hyvä myös tehdä näkyväksi, ihmissuhteita ja yhteistyötä rikastuttavina asioina. Mitä aikaisemmin konfliktit käsitellään, sitä helpompi ne on ratkaista. (Larsson 2012, 38.)

Kostolla ja sovittelulla on paljon yhteistä, molemmilla halutaan oikaista jotain mikä on mennyt vinoon. Kostaja haluaa saada itsekunniotuksensa takaisin ja saada ymmärrystä sille, kuinka paljon on joutunut kärsimään. Kostossa vastapuoli on tehnyt jotain väärää ja ansaitsee

rangaistuksen. Sovittelussa kuitenkin pyritään ratkaisemaan kaikkien osapuolten toiveet, kun kostossa se on yksipuolista. (Larsson 2012, 57-58.)

Sovittelu tilanteessa voi osapuolilla olla pelko niin sanotusti kasvojensa menettämisestä. He eivät ehkä uskalla olla täysin avoimia ja jakaa kaikkia asioita, jotka kuuluisivat asian käsittelyyn olennaisesti. He voivat pelätä kiinni jäämistä jostain, tuntee syyllisyyttä tai häpeää. He voivat piilotella oikeita tunteitaan, pelätä tai surra jotain asiaa, eivätkä uskalla tunnustaa sitä. He voivat myös vääristellä tai salailla tietoja. Nämä asiat voivat vaikuttaa kielteisesti sovittelun tulokseen ja siksi niistä osapuolet vaikenevat. Jos sovittelija huomaa jotain tällaista, on hyvä tehdä selväksi, että ymmärtää asian jakamisen vaikeuden. Empatiaa osoittamalla, voi kohdata osapuolten huolestuneisuuden. Sovittelija voi selventää, että avoimuudella voidaan löytää ratkaisuja, jotka tyydyttävät molempia. (Larsson 2012, 65.)

Sovittelijan on hyvä olla tietoinen siitä, että häpeän ja syyllisyyden tunteet tuntuvat todella epämiellyttäviltä. Jos henkilö tuntee häpeää, voi hän muuttua hiljaiseksi ja suostua vaikka mielivaltaisiin sopimuksiin, jotta pääsisi pois tilanteesta. Tällöin sovittelijan on hyvä keskeyttää sovittelu ja pitää huolta siitä, että henkilö tulee kuulluksi yksinään häpeän tunteidensa kanssa. Tällöin hänen jännityksensä saattaa laueta ja hän voi pystyä suhtautumaan tilanteeseen avoimemmin. (Larsson 2012.)

Sovittelijan tärkeä tehtävä on kuunnella jokaista sovittelussa mukana olevaa henkilöä. Puhujan tekoja ei tarvitse hyväksyä, mutta hänen sanomisensa ymmärtäminen on tärkeää. Sovittelija voi kääntää henkilön sanomat asiat hänen tunteikseen ja tarpeikseen. Sovittelija muotoilee uudelleen henkilön sanoman arvauksena, jolloin voi varmistua siitä, mitä henkilö tarkoitti. Esimerkiksi näin "Ymmärsinkö oikein, että sinä tarvitset..." tai "Tarkoititko siis, että sinä todellakin kaipaat...". Tällöin osapuoli saa mahdollisuuden korjata, jos hänen sanomisensa on ymmärretty väärin. (Larsson 2012, 122-123.)

Toinen tärkeä asia sovittelijalla on auttaa osapuolia kuulemaan toisiaan. Tämän voi tehdä vaikka niin, että pyytää toista osapuolta kertomaan mitä toinen juuri sanoi. On olennaista, että osapuolet tulevat kuulluksi sovittelijan toimesta, mutta myös toistensa toimesta. Tässä tulee tehdä näkyväksi se, mitä toinen tarvitsee. On tärkeää antaa sovittelun molemmille osapuolille omat puheenvuoronsa. Myös puheen keskeyttäminen on sovittelijan tehtävä, jos keskustelu menee sellaiseksi, että sen ei ole hyvä jatkaa. Myös henkilöiden päällekkäin puhuminen tulee keskeyttää ja sopia kumpi puhuu ensin ja kumpi tämän jälkeen. Sovittelijan yksi tehtävä, jossa nämä kaikki edellä mainitut toteutuu, on pitää sovittelun langat käsissään. (Larsson 2012, 126-134.)

Eron jälkeen lapsi ei voi odottaa, hänen tulee saada tavata molempia vanhempiaan. Vanhemmillä tunteet voivat käydä kuumina ja erosta selviytyminen vie aikaa. Suuria päätöksiä ei tulisi tehdä kiireellä. Tästä huolimatta olisi tärkeää saada lasten asiat sovittua hyvissä ajoin. Sovittelu lapsen huolto- ja tapaamisasioissa voidaan aloittaa, vaikka vanhemmat olisivatkin kriisin alkuvaiheessa ja suuren tunnekuohun vallassa. Ensin voidaan vaikka sovittaa vain viikko kerrallaan asioita, jotta päästään alkuun. (Haavisto ym. 2014, 25.)

Vanhemmat ovat yleensä apua hakiessaan eroprosessin eri vaiheissa. Tämä voi näkyä sovittelutilanteessa tunteiden ja tunneilmaisun eriparisuutena. Vanhemmillä on yleensä sovitteluun tullessaan tarve purkaa parisuhteen asioita, menneitä asioita. Sovittelussa onkin tärkeää pitää lapsi keskiössä, työntekijän tulee ohjata vanhempien katsetta lapseen. Tulee miettiä lapsen tarpeita ja miten ne saataisiin toteutettua. Vanhemmat voivat esittää vaatimuksiaan ja toiveitaan lapsen asioiden suhteen. Työntekijän onkin hyvä pitää huoli siitä, että keskustelu läheteen lapsen tarpeista, eikä vanhempien vaatimuksista. (Haavisto ym. 2014, 26.)

Vanhemmuuden jatkuminen on tärkeää eron jälkeen. Se kuitenkin muuttuu yleensä aina jollain tavalla eron seurauksena. Eron jälkeen tulee antaa toiselle vanhemmalle tilaa toteuttaa omaa vanhemmuuttaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Sovittelussa voidaankin päivittää molempien vanhempien vanhemmuutta vastaamaan eron jälkeisiin tarpeisiin. Etenkin jos toinen vanhempi ei ole oikein yhdessä olon aikana huolehtinut lapsista, pitää asia käsitellä yhdessä ja miettiä miten vanhemmuus toteutuu eron jälkeen. Sovittelussa on myös tärkeää pitää äiti ja isä tasavertaisina ja miettiä miten vanhempien välistä kuilua voitaisiin pienentää, jos sellainen on sattunut syntymään yhdessä olon aikana. (Haavisto ym. 2014, 27-28.)

Vanhemmat voivat eron jälkeen ajatella, että nyt ei onneksi tarvitse enää olla puolison kanssa tekemisissä kuin vain ihan vähän. Tämä on huono asia, koska tällöin vanhemmat alkavat olettaa asioita toisesta vanhemmasta, koska eivät halua jakaa asioita tämän kanssa. Tässä tilanteessa perheohjaaja voi normalisoida tilannetta ja saada vanhemmat keskustelemaan lapsen tarpeista. Myös luottamuspula toiseen vanhempaan on yleistä. Sovittelussa on tärkeää etsiä keinoja siihen, miten konkreettisilla toimilla voidaan luoda luottamusta siihen, että toinen hoitaa oman vanhemmuutensa. (Haavisto ym. 2014, 28.)

13 Systeminen toimintamalli

Suomessa on 2010-luvulla uudistettu lastensuojelutyötä systeemisen toimintamallin mukaisesti. Tämä malli on peräisin Englannista ja sitä kutsutaan nimellä Hackneyn malli. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on tukenut tätä muutosta Suomessa. Lastensuojelussa systeemisen mallin käytössä sosiaalityöntekijä saa avukseen moniammatillisen tiimin,

johon kuuluu myös perheterapeutti. Tässä mallissa siis tehdään lastensuojelusta tiimityötä. Tässä mallissa huomio kiinnitetään ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen, eikä nähdä ongelman olevan vain yhdessä perheenjäsenessä. Työskentelyssä otetaan koko perhe mukaan. Työskentely on kaikkia kunnioittavaa, dialogista ja ratkaisukeskeistä vuorovaikutusta. Mallissa pyritään lapsen ja perheen tilanteen syvällisempään ja yhteiseen ymmärtämiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b.)

Systeemisen työskentelyn periaatteita ovat suhteen luominen lapseen ja perheenjäseniin, dialogisuus ja yhteistoiminnallisuus kaikissa asiakastyön vaiheissa, perheen asiantuntijuuden, historian ja kokemusten huomioiminen, lapselle ja perheelle tärkeiden suhteiden tutkiminen, uteliaisuus ja avoimuus erilaisille tulkinta- ja ratkaisuvaihtoehdoille, pyrkimys luoda perheen kanssa jaettu ymmärrys tilanteesta, arvostus, voimavarakeskeisyys ja toiveikkaus, työntekijöiden ja tiimin pyrkimys oppia jatkuvasti lisää siitä, miten he voivat olla perheille avuksi sekä konkreettiset, yhteiset, pienten askelten suunnitelmat asiakastyössä. (Civil, Abrahamsson, Mäki-Fossi & Miettunen 2019.)

Systeemiseen toimintamalliin kuuluu valmisteleva työ perheen kanssa, perheen ja työntekijöiden yhteinen tiimipalaveri sekä sen jälkeen tapahtuva työskentely asioiden eteenpäin viemiseksi. Alun valmisteluun voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, kuten sukupuuta ja elämänjanaa/aikajanaa. (Civil ym. 2019.)

Sukupuun piirtämisen avulla pystytään esittämään perheen suhteet useamman sukupolven ajalta. Tavoitteena on kartoittaa perheenjäseniä sekä heidän välisten suhteiden laatua, samoina toistuvia kaavoja tai poikkeuksia. On hyvä piirtää sukupuu vähintään kolmessa sukupolvessa, jotta pystyttäisiin näkemään poikkeuksia ja toistuvia tilanteita. Sukupuuta tulee tehdä perhettä kuunnellen ja kunnioittaen. Sukupuun avulla tehdään näkyväksi ylisukupolvisuutta, perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja tunnesisältöä. Sukupuun avulla työntekijälle, kuin perheelle itselleenkin, tulee lisää ymmärrystä ja hyväksyntää perheen tilannetta kohtaan. Sen avulla perhe tulee kuulluksi ja täten luottamus työntekijään voi kasvaa. Perheenjäsenten itseyymmärrys kasvaa ja he voivat tehdä oivalluksia itsestään ja suvustaan. Sukupuun tekemisen lopputuloksena perheenjäsenten itseyymmärrys lisääntyy ja tämä vapauttaa heidän voimavarojaan ja lisää myötätuntoa muita perheenjäseniä kohtaan. Tämä voi myös parantaa vanhemman kykyä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Aikajanan/elämänjanan voi piirtää työntekijä vanhemman kertoman perusteella tai vanhempi voi piirtää sitä itse. Elämänjanassa katsotaan taaksepäin, mitä henkilön ja perheen elämässä on tapahtunut ennen tätä päivää. Tarkoituksena saada kokonaiskuva perheen menneisyydestä. Elämänjanalla kuvataan konkreettisia tapahtumia, kuten syntymää, avioliittoa ja muuttoa sekä muita perheelle tärkeitä tapahtumia. Samalla käsitellään henkilön tunteita,

joita herää historian muistelussa. On hyvä tuoda elämänjanassa esiin esimerkiksi iloisia, surullisia, ahdistavia ja havahduttavia kokemuksia. (Kekkonen 2004.)

Ennen varsinaista tiimipalaveria keskustellaan perheen kanssa, olisiko mahdollisesti jokin muu taho, joka voitaisiin kutsua heidän palaveriinsa. Tällainen voi olla esimerkiksi joku perheen läheisverkostoon kuuluva henkilö, koulun opettaja tai vaikka lapsen kanssa työskennellyt psykologi. Niin perheelle, kuin muillekin palaveriin osallistuville pitää kertoa etukäteen, miten tiimipalaverissa toimitaan ja mihin sillä tähdätään. Tiimipalaveriin osallistuu perheen ja yhteistyötahojen lisäksi konsultoiva sosiaalityöntekijä, perheterapeutti, 2-3 sosiaalityöntekijää, perhetyöntekijöitä ja/tai sosiaaliohjaajia sekä koordinaattori. Tiimipalaveri etenee tietyllä struktuurilla, jossa alussa esitellään perheen tilanne. Tämän jälkeen voidaan esittää tarkentavia kysymyksiä ja sen jälkeen siirrytään hypoteesityöskentelyyn ja lopuksi päädytään ratkaisuehdotuksiin perheen tilanteessa. (Civil ym. 2019.)

Itse kävin työryhmämme kanssa systeemisen toimintamallin koulutuksen keväällä 2020. Koen, että toimintamalli on erittäin toimiva, koska siinä tehdään tiimityötä ja otetaan asiakas vahvasti mukaan. Someron sosiaalitoimessa päätettiin ottaa käyttöön valmistelevista menetelmistä sukupuu ja aikajana, jotka tehdään aina asiakkaan kanssa ennen tiimipalaveria. Nämä menetelmät valitsin siksi myös tässä eroneuvola-toimintamallissa käytettäväksi vanhempien kanssa. Eroneuvola-toimintamallissa otetaan jokaisella tapaamisella huomioon systeemisuuden periaatteet. Perheohjaaja voi tarvittaessa kutsua koolle systeemisen tiimin eroperheen tilanteessa, jos yhteisymmärrykseen ei olla päästy vanhempien yhteisillä tapaamisilla.

14 Kehittämistyön prosessi

Sosiaali- ja terveysala on jatkuvassa kehityksessä. Kehittäminen lähtee työpaikan tarpeista, jossa keskeinen rooli on työntekijöillä. Kehittämistarve voi myös lähteä asiakkailta tai sidosryhmiltä. Jatkuva kehittäminen vaatii johdon, esimiehien ja henkilökunnan sitoutumista. Organisaation kulttuuri ja strategia vaikuttavat kehittämismyönteisyyteen. Hyvässä organisaatiossa kehittäminen on kaikkien vastuulla, ei vain esimiesten. Kehittämisen etuna on jatkuva toiminnan parantuminen ja kehittämismyönteisyyden lisääntyminen sekä muutoksiin sopeutuminen. Jatkuva kehittyminen vaatii myös kouluttautumista ja uuden oppimista. (Kallankari 2019, 203-206.)

Julkisissa palveluissa johto on pääsääntöisesti luonut strategiset linjaukset, joiden pohjalta on luotu toimintatapoja ja jalkautettu ne työntekijöiden työhön. Tässä työntekijän rooli jää vähäiseksi. Osuva-hankkeen toimintatutkimus osoittaa, että sosiaali- ja terveysalalla uusien innovaatioiden syntyminen edellyttää koko työyhteisön vuoropuhelua ja yhteisen ymmärryksen

luomista. Tässä yhteiskehittämisessä hyödynnetään työntekijöiden tietoa käytännön työstä ja asiakastarpeista. (Saarisilta & Heikkilä 2015, 167, 176-117.)

Osallistava kehittäminen tähtää siihen, että mahdollisimman monia osapuolia otetaan mukaan kehittämiseen. Työyhteisön jäseniä, yhteistyötahoja tai vaikkapa asiakkaita voidaan ottaa mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Kehittämiseen voivat osallistua kaikki toimijat ja toisaalta kaikki kehittäjät voivat osallistua toimintaan. Kehittämistyössä voi olla yksi kehittäjä-työntekijä, joka hoitaa käytännön kehittämistyön, mutta osallistaa ja kannustaa muita työyhteisön jäseniä mukaan. Osallistuminen perustuu kaikkien tahojen yhteiseen dialogiin. Vuoro-vaikutuksen tulee olla rinnakkaista, vastavuoroista ihmettelyä. Rinnakkaisessa dialogissa uskotaan vastavuoroisuuteen, jossa päästään kaikki osapuolet huomioivaan lopputulokseen. Kehittämistoiminnassa dialogisessa vuoropuhelussa pyritään oppimaan toisilta ja ollaan heistä kiinnostuneita. (Toikko & Rantanen 2009, 90-93.)

Kehittämistyössä pitää ensimmäiseksi määrittellä lähtökohdat, miksi juuri nyt kehitetään. Ongelma tulee määrittää tai toisaalta voi olla visio tulevaisuudesta mihin pyritään. Tavoitteet tulee määrittää mahdollisimman konkreettisesti. Kehittämistyön ajankohtaisuuden ja tavoitteiden määrittämisen jälkeen tulee organisointi. Tämä perustuu tavoitteenasettelun hyväksyntään ja virallistamiseen. Työelämässä kehittäminen vaatii yleensä johdon hyväksynnän tai ainakin asiasta informoimisen. Organisointi jatkuu käytännön toteutuksen suunnittelulla ja valmistelulla. Organisoitiin kuuluu se, että keskeiset toimijat otetaan mukaan kehittämistoimintaan. Lähtökohtaisesti kaikki ne henkilöt tai organisaatiot joita kyseessä oleva kehittäminen koskettaa. (Toikko & Rantanen 2009, 57-59.)

Toteutusvaiheessa joudutaan priorisoimaan, pitää rajata ja kohdentaa toiminta mahdollisimman tarkasti. Kehittämistoiminta on konkreettista tekemistä, jota samalla myös pohditaan ja analysoidaan. Kehittämisen seuranta voidaan tehdä erilaisissa työryhmissä, joissa on tarkoitus keskustella kehitettävästä toiminnasta. Kehityksen tuloksia voidaan kuvata kokeilevan toiminnan avulla. Esimerkiksi kehitettävä toimintamalli on kehitystulos. Käytännön kuvaus on eräänlainen tuote, jolla pyritään edistämään kehitystulosten käytettävyyttä ja siirrettävyyttä. (Toikko & Rantanen 2009, 59-61.)

Arvioinnissa analysoidaan sitä, miten kehittäminen on saavuttanut tarkoituksensa. Arvioinnissa voidaan myös hakea yhteistä ymmärrystä kehittämisessä mukana olevien tahojen kanssa, tätä kutsutaan osallistavaksi arvioinniksi. Ulkoisessa arvioinnissa tarkastellaan kehittämistoimintaa ulkoapäin, tämä mahdollistaa puolueettoman ja luotettavamman tarkastelunäkökulman. Sisäisessä arvioinnissa tekijä itse arvioi toteuttamaansa toimintaa. Viimeisenä osana kehittämistyössä on tulosten levittäminen. Kehitettävästä työstä saatu selkeä malli voi olla helpompia levittää, mutta yleensä se vaatii tuotteistamista sekä markkinointia ja tarvittaessa

myyntiä. Uusien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen ovat oma sosiaalinen prosessinsa, jota voidaan tukea esimerkiksi koulutuksen avulla. Uusia käyttäjiä on sitoutettava uuden käytännön toteuttamiseen, jotta se jäisi osaksi toimintatapaa. (Toikko & Rantanen 2009, 61-63.)

Jotta uusi kehitetty toimintamalli tai innovaatio voidaan juurruttaa käytäntöön, pitää sen niivoutua osaksi arjen perustyötä. Sen tulee olla kehitetty juuri kyseisellä työpaikalla vastaamaan aitoon tarpeeseen. Kun kehittämistyö on tehty koko työyhteisön yhteiskehittämisenä, sitouttaa se työyhteisön jäseniä kehittämistyön juurruttamisessa käytäntöön. Kehittämisessä tulisi ottaa huomioon myös asiakasnäkökulma. Tällöin saataisiin kaikki toimintojen kanssa tekemisissä olevat tahot mukaan kehittämistyöhön ja näin se olisi hedelmällisintä. (Pohjola ym. 2014, 21.)

15 Eroneuvola- toimintamallin kuvaus

Teoreettisen tiedon ohella projekti käynnistyi niin, että kutsuin Someron sosiaalitoimen työryhmän yhteiseen palaveriin alkukesästä 2020. Halusin toteuttaa toimintamallin yhteiskehittämisen periaatteella, ottaen koko työyhteisön mukaan. Työryhmään kuului johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaajat, perhetyöntekijät sekä lapsiperhe psykologi. Mietimme yhdessä rakennetta siihen, miten toimintamalli etenisi eronneiden vanhempien kanssa ja mitä kaikkea siihen kuuluu ja ketkä pääsevät tämän palvelu piiriin.

Johtavan sosiaalityöntekijän toive oli, että toimintamalliin kuuluisi vahvasti vanhempien välissä toimiminen ja heidän kommunikointinsa parantaminen. Tämä onkin suurin ero jo olemassa oleviin sovittelumalleihin. Perheohjaaja toimii tarvittaessa vanhempien välillä ”koordinaattorina”, jos vaikka vanhempien tilanne on niin tulehtunut, että yhteinen kommunikointi on mahdotonta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vanhempi voi olla perheohjaajaan yhteydessä ja perheohjaaja on tämän jälkeen yhteydessä toiseen vanhempaan. Näin voidaan saada vanhempien välille niin sanottu välirauha, jotta pystytään aloittamaan työstäminen yhteistyövanhemmuudesta lapsen edun mukaiseksi. Tämän palvelun on tarkoitus olla vain väliaikainen, mutta tarpeen vaatiessa, voidaan perheelle myöntää sosiaalitoimelta pitkäaikaisempi palvelu.

Tavoitteeni kuitenkin on, että toimintamallin tapaamiskertojen jälkeen vanhempien välit olisivat tyydyttävät ja he pystyisivät kommunikoimaan tarvittavissa lapsen asioissa. Vanhempien välillä toimiva ”koordinaattori” on palvelu, jota ei monestakaan kunnasta löydy. Työryhmämme uskoo tämän olevan hyvä palvelu akuutteihin tilanteisiin ja siitä on saatu nyt jo hyvää

näyttöä, kun tänä vuonna olen perhetyöntekijän ominaisuudessa toiminut muutamien vanhempien välillä niin kutsuttuna koordinaattorina. Eroneuvola- toimintamallia ei mitenkään voida toteuttaa aina samalla kaavalla, koska vanhempien kriisitilanteet ovat aina omanlaisensa ja jokaisen perheen tilanne on erilainen.

15.1 Millä kriteereillä palveluun pääsee

Työryhmä mietti ensimmäiseksi millä kriteereillä vanhemmat voivat tulla avun piiriin. Yhteisesti mielipide oli sellainen, että kaikki halukkaat pääsevät palvelun piiriin. Toki vanhempien tulee olla jo eropäätöksensä tehnyt. Vanhemmilla voi olla vaikkapa vaikeuksia päästä yhteisymmärrykseen lapsen tapaamisista, tapaamiset voivat peruuntua toistuvasti jommankumman vanhemman toimesta tai voi olla kokemusta kiusanteosta tapaamisasioissa tai jopa pelkoa lapsen menettämisestä. Tällaisten asioiden tullessa esiin, ohjattaisiin vanhemmat aina tämän eroneuvola-toimintamallin piiriin. Tarkoituksena on tehdä toimintamallista esite, mitä yhteistyötahot voivat jakaa vanhemmille, jotka vielä jäävät miettimään haluavatko tämän palvelun piiriin. Pyrin saamaan tämän esitteen tekemiseen apuja kaupungilta, jotta siitä tulisi näytävä, siksi esite ei ehdi valmistumaan opinnäytetyöni aikana, vaan siihen panostetaan vuonna 2021.

Toimintamalliin osallistuvat vanhemmat voivat olla juuri eronneet tai erosta voi olla vaikka useampi vuosi. Heillä voi jo olla tehtynä tapaamissopimus tai ei. Jos heidän yhteisessä asioiden sopimisessa on jonkinlaista ongelmaa tai jompikumpi kokee, että lapsen etu ei toteudu, on toimintamalli juuri heitä varten.

Karttunen (2010,155) toteaa, että perheasioiden sovittelun tulisi olla pakollista kaikille eroaville pariskunnille. Tästä asiasta olen Karttusen kanssa samaa mieltä. Toivonkin tämän matalan kynnyksen toimintamallini tavoittavan ihmisiä niin, että käynneistä perheohjaajalla tulisi enemmän sääntö kuin poikkeus. Koska sosiaalityöntekijät ovat maassamme niin kuormittuneita, niin näkisin tässä parannuskohdan siinä, että sovittelutyötä voisi tehdä laajempi skaala työntekijöitä. Tässä näen oivan työnsaran sosionomeille.

Toimintamallista tiedotetaan kaupungin sisällä sekä myös yhteistyökumppaneille, esimerkiksi seurakunnalle. Tällöin jokainen, joka työssään kohtaa eronneita vanhempia, osaisi ohjata heitä tämän matalan kynnyksen avun piiriin. Toiveissani on, että palvelu olisi kaupunkilaisten puheissa jossain vaiheessa niin tuttua, että vaikka naapurikin osaisi siitä kertoa toiselle naapurille huomattessaan tämän erotilanteen.

15.2 Eroneuvola-toimintamallin eteneminen

Työskentely vanhempien kanssa lähtee aina yhteydenotosta. Vanhempi voi itse ottaa yhteyttä tai perheohjaaja voi ottaa yhteyttä vanhempaan, jos on saanut joltain toiselta työntekijältä asiakkaan tiedot. Erotilanteessa voi olla joskus vaikeaa vanhemman itse ottaa yhteyttä, koska mielessä pyörii niin paljon asioita. On tärkeää, että vanhempien kanssa työskentelevät ihmiset osaavat ohjata palvelun piiriin.

Aina ensin on tärkeää kuulla vanhempaa ja huomioida hänet yksilönä, jotta hänelle tulee tunne, että hän on tullut kuulluksi. Perheohjaajan tulee tulla tietoiseksi tilanteesta, jossa perhe tällä hetkellä on, niin kuin luvussa seitsemän kuvataan. Onko vanhempi kenties juuri tehnyt eropäätöksen, eikä tiedä miten kuuluisi toimia. Vanhempi voi olla eronnut jo aikaa sitten, mutta mitään ei ole juurikaan sovittu toisen vanhemman kanssa, on vaan eletty elämää ja nyt tilanne on kriisiytynyt. Tilanteita on juuri niin paljon kuin on ihmisiäkin ja jokaisen tarina on tärkeä. Perheohjaajan on hyvä tulla tietoiseksi siitä, mihin asiaan vanhemmat apua kaipaavat.

Perheohjaaja voi sopia heti tapaamisen yhteyttä ottavan vanhemman kanssa tai vaihtoehtoisesti kertoa puhelimesta hieman toimintamallin sisällöstä. Yhteyttä ottava vanhempi voi itse keskustella tästä toimintamallista toisen vanhemman kanssa tai sitten perheohjaaja voi olla yhteydessä toiseen vanhempaan. Jos toinen vanhempi ei ole halukas ryhtymään tähän työskentelyyn, niin perheohjaaja voi hänen kanssaan keskustella asiasta ja kertoa lisää toimintamallista ja siitä mitä sen avulla voidaan saavuttaa. Perheohjaaja voi vedota lapsen asemaan ja lapsen tunteisiin, jotta vanhempi ymmärtäisi tämän toimintamallin olevan lapsen edun mukaista. On myös hyvä kertoa yleisesti erojen jälkeisestä sopimisesta ja siitä, mihin se voi johtaa, jos asioista ei päästä sopuun ja riitely jatkuu.

Psykososiaalinen toiminta on tärkeä osa eroauttamisen kontekstia, jottei auttaminen olisi vain sopimusteknistä (Kääriäinen ym. 2009, 206-207). Tavoitteena eroneuvola -toimintamallilla onkin yhteistoiminta ja yhteisymmärrys lasta koskevissa asioissa, jonka lopputuloksena lastenvalvoja voisi vahvistaa kaikkia osapuolia miellyttävän sopimuksen.

Pohdin ensin, että tekisin esitteen jaettavaksi vanhemmille, josta selviäisi erossa huomioitava asioita sekä tärkeitä yhteystietoja eroon liittyen. Lopulta huomasin, että asiat joita tähän esitteeseen ajattelin sisällyttäväni, löytyikin jo Ensi- ja turvakotien liiton julkaisusta Vanhemman opas, tietoa ja tukea lapsiperheen eroon (Ensi- ja turvakotien liitto 2017). Päätin, että jaan tämän esitteen vanhemmille ensimmäisellä tapaamiskerralla, jotta he voivat tutustua tarkemmin eron jälkeisiin asioihin ja pohtia niitä. Tapaamiskerroilla voi olla helpompaa keskustella, kun vanhempi on ensin itsekseen prosessoinut tilannettaan.

15.3 Tapaamiskertojen sisällöt

Työryhmän keskusteluissa tuli ilmi, että sosiaalitoimen työntekijät näkevät hyvänä sen, että ensin käydään yksilökeskustelut molempien vanhempien kanssa ja tämän jälkeen vasta sovi-taan yhteistapaaminen. Kääriäinen ym. (2009, 211-212) kertoo psykososiaalisen toimintatavan etenemisestä vaiheittain sopimusasioissa. Juuri tähän eroneuvola -toimintamalli tähtää, että ensin käsiteltäisiin suurin tunneryöppy ja kriisin aiheuttamat kysymykset. Tämän jälkeen voi-daan siirtyä miettimään lapsen huolto- ja tapaamisasioita.

Työryhmässä pohdimme lapsen tapaamista vanhempien yksilötapaamisten jälkeen. Koimme tämän hyväksi, koska tällöin perheohjaaja on tietoinen perheen tilanteesta ja osaa ottaa lap-sen oikealla tavalla huomioon. Lasten tapaamisen jälkeen toteutetaan vanhempien yhteiset tapaamiset, joilla tähdätään yhteistyövanhemmuuteen. Toimintamalli ei pääty siihen, että vanhemmat ovat saaneet sopimuksen aikaiseksi, vaan he voivat missä vaan tilanteessa olla yh-teydessä ja voimme yhdessä pohtia asioita tilanteeseen liittyen.

Kokosin sosiaalitoimelle kansion eroneuvola -toimintamallista. Sisällysluettelosta näkyy kan-sion sisältö (Liite 1). Johdanto sivulla kerron enemmän kansion käytöstä (Liite 2). Kansiossa on kuvattu toimintamallin tapaamiskertojen sisällöt (Liite 3). Kansiosta löytyy vanhemman opas, tietoa ja tukea lapsiperheen eroon, joka jaetaan vanhemmille. Sukupuun tekemiseen sekä kolme taloa -malliin löytyy ohjeet kansiosta. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön laatimat lasten haastattelulomakkeet ja THL:n kehittämä vanhemmuussuunnitelma ovat kan-siossa, josta niitä voi kopioida käyttöä varten. Kuva yhteistyövanhemmuuden kolmiosta on myös kansiossa. Liitin kansioon myös kirjallistan lasten kanssa luettavista eroon liittyvistä kir-joista. Lopuksi kansiosta löytyy myös lopullinen opinnäytetyön raportti.

15.3.1 Vanhempien yksilötapaamiset

Ensimmäinen tapaaminen lähtee siitä, että perheohjaaja kertoo vanhemmalle tämän toimin-tamallin tarkoituksen. Tämän voi myös kertoa puhelimitse etukäteen vanhemmalle, kun hän ottaa yhteyttä perheohjaajaan. Ensin on hyvä myös avata vanhemmalle eroauttamisen palve-lujärjestelmää ja miten prosessi etenee sosiaalitoimen sopimuksen vahvistamiseen tai tuomio-istuimen käsittelyyn.

Ensimmäisellä tapaamisella on tärkeää se, että vanhempi tulee kuulluksi. Taskisen (2006, 43-45) mukaan tämä on yksi sosiaalitoimen tavoitteista. Vanhempi on voinut jo puhelimesta ker-toa päällimmäisenä mielessään olevat asiat, mutta jos näin ei ole, on hyvä antaa tilaa ensim-mäisellä kerralla vanhemman omille ajatuksille. Ensimmäinen kerta voi mennä ainoastaan vanhemman kuuntelemiseen ja se on suotavaa hänelle.

Stolbow (2014, 30-31) kehottaa vanhempia käsittelemään eronsa yhdessä ja selvittämään eron syyt. Perheohjaaja käy vanhempien kanssa keskustelua siitä, miten he ovat eronsa käsitelleet yhdessä, onko eron syyt tulleet molemmille selväksi. Perheohjaaja voi käydä vanhempien kanssa myös yhteisiä keskusteluja tästä asiasta ensimmäisillä tapaamiskerroilla, jos vanhemmat näin haluavat. Joskus vanhemmat voivat olla niin riitaisia, että tähän ei pystytä, mutta yrittää silti voidaan. Eroneuvola -toimintamallissa on kuitenkin lapsen etu keskiössä ja siinä keskitytään enemmän lapsen asioista sopimiseen. Vanhemman yksilötapaamisella on annettava aikaa vanhemmalle kertoa kaikista eroon liittyvistä asioista mitä hänen mielessään on. Perheohjaajan tulee myös osata sanoittaa molemmille vanhemmille erosta kumpuavia tunteita ja sitä, että tunteille tulee antaa tilaa. Jokaisella on oikeus käydä oma eroprosessinsa omaan tahtiinsa ja siinä perheohjaaja voi toimia tukena, vaikka molemmille vanhemmille erikseen. On tärkeä tiedostaa, että perheohjaaja ei pysty kaikkeen, aika ei riitä, eikä välttämättä tietotaitokaan. Siksi pitää olla tiedossa yhteistyötahot, joihin voi ohjata vanhempia ja lapsia tarpeen tullen, esimerkiksi psykologi omien tunteiden kattavaan käsittelyyn.

Ihmiset ehkä yrittävät usein kaunistella eroaan ja uskotella itselleen, että kyllä kaikki hoituu ja asiat jatkuvat niin kuin ennenkin. Ymmärrykseni mukaan yleistä kuitenkin on, että ainakin jossain vaiheessa eronneille vanhemmille tulee kiistoja. Jo eron alkuvaiheessa olisi hyvä tiedostaa, että ero on kriisi ja altis konflikteille. Näin olisi helpompi suhtautua eron tuomaan muutokseen. Usko siihen, että konfliktien jälkeen voidaan päästä parempaan lopputulokseen, olisi tärkeää. Niin kuin Larsson (2012, 38) toteaa kirjassaan.

Larsson (2012, 57-58) kertoo kostolla ja sovittelulla olevan paljon yhteistä. Erotilanteissa voi molemmille tai toiselle puolisolle syntyä halu kostaa toiselle, halu saada oikeutusta omille teoilleen. Perheohjaajan on hyvä tapaamisilla sanottaa vanhemmille myös tämä kostaminen. Vanhempi ei välttämättä edes itse ymmärrä, että hänen sanansa ja tekonsa ovat yritystä kostaa jostain asiasta. Asian puheeksiottaminen voi jo tuoda ymmärrystä ja katkaista kostoajatuksia.

Vanhemman yksilökäynnillä tehdään sukupuu lapsen näkökulmasta ja kartoitetaan lapsen muu läheisverkosto. Tällöin tehdään myös aikajana lapsen näkökulmasta. Nämä menetelmät ovat osa systeemistä toimintamallia, niin kuin luvussa 13 kuvataan. Näiden tekemiseen on hyvä varata riittävästi aikaa ja niiden tekemiseen ryhdytään vasta, kun vanhempi on saanut purkaa omat päällimmäiset mietteensä. Työskentelyn loputtua annetaan sukupuu ja aikajana vanhemmille omaksi, jos he haluavat, tai hävitetään ne asianmukaisin keinoin.

Yksilötapaamisia vanhempien kanssa voi tarvittaessa olla enemmän kuin yksi. Ihmisten erilaisuudesta johtuen, joillain voi olla niin paljon asiaa, että tarvitaan useampi tapaamiskerta.

Yksi tapaamiskerta ei saisi venyä 1,5 tuntua pidemmäksi, koska tällöin ei enää jaksakaan keskittyä aiheeseen. Viimeisen yksilötapaamisen päätteeksi kysytään vanhemmalta, millaisena hän näkee lapsen tulevaisuuden eron jälkeen. Mitä hän haluaisi sopia toisen vanhemman kanssa lasten asioista.

Perheohjaajan on hyvä osata myös kertoa, miten eroa käytännössä haetaan ja mitä harkinta-aika tarkoittaa. Ihmiset voivat olla niin shokissa hakiessaan apua, että tarvitsevat tukea myös tässä käytännön asiassa. Vaikka tämän toimintamallin tarkoituksena on pureutua vain yhteistyövanhemmuuden jatkumiseen ja siihen, että lapsen etu toteutuu myös eron jälkeen ja kaikista asioista saataisiin sovittua hyvässä hengessä, on perheohjaajan hyvä tietää myös muista eroon liittyvistä asioista. Yksi suuri osa eroa on omaisuuden jako, joka varmasti myös tuo eronneiden puolisoitten mieleen kysymyksiä. Perheohjaajalla on hyvä olla perustietoa tästäkin asiasta sekä tieto siitä, mihin puolisoit voivat ositusasioissa olla yhteydessä.

Apua eroon -sivustolla (Apua eroon 2020a) kerrotaan eron olevan riskikohta lähisuhdeväkivallan alkamiseen tai pahenemiseen. Sorokin (2014) korostaa myös puheeksiottamisen tärkeyttä eron jälkeisen vieraannuttamisen esiin tulemiseksi. Eron jälkeinen vaino ja vieraannuttaminen on hyvä ottaa puheeksi vanhemman yksilötapaamisella, jotta hän voisi tarvittaessa tunnistaa näiden lähisuhdeväkivallan merkkejä ja hakea apua.

Kaikkien eroauttamisen tapojen kertominen eronneille vanhemmille on tärkeää, jotta jokainen voisi löytää sen oman kanavan, mistä saada apua, kun sitä kaipaa. Joku toinen voi hyötyä siitä, kun tutkii yksinään nettiä ja joku toinen taas voi haluta heti mennä mukaan erovertaisryhmään. Joillekin voi olla haastavaa hakea apua seurakunnan toiminnoista, kun taas joku toinen voi olla iloinen saadessaan palvelua juuri seurakunnasta. Itse olen todella innokas vertaistuesta puhuja ja suosittelija, oli kyse sitten eroauttamisesta tai mistä vaan. Sen kuuleminen, että muutkin ovat painineet samanlaisten asioiden kanssa ja niistä selviytyneet, on voimaannuttavaa. Näistä eroauttamisen tavoista kerrotaan vanhemmille ensimmäisellä käynnillä jaettavassa esitteessä.

Eroauttamisessa yksi tärkeä piirre on se, että pystyy kertomaan vanhemmille erilaisia vaihtoehtoja eron jälkeisestä asioiden sopimisesta. Joillain vanhemmilla ei välttämättä ole mitään ennakkotietoa lapsen huoltajuuden sopimisesta tai asumisen järjestämisestä. Pitää perustella se, että jokaisen lapsen kohdalla tulee miettiä erikseen lapsen etua. Vaikka naapurit olisivat päättäneet, että lapset asuvat vanhemmillaan vuorotellen, ei se välttämättä sovellu kaikkiin eroperheisiin. Vanhempien kanssa on hyvä pohtia erilaisia vaihtoehtoja ja tuoda esiin näkökulmia juuri heidän tilanteeseensa peilaten.

Lapsen elatus asiat ovat useimmiten varmasti vanhempien mielessä eron hetkellä. Eroauttamisessa on hyvä, että perheohjaajalla on perustiedot myös elatusavun määritymisestä, jotta hän voi antaa lisätietoja vanhemmille. Lastenvalvoja laskee elatusavun määrän. Perheohjaajalla tulee olla tarvittavat tiedot ohjata vanhemmat lastenvalvojalle elatus asioissa. Toisaalta on myös hyvä osata ohjata vanhemmat muidenkin tukien piiriin, koska eron hetkellä voi jomankumman tai molempienkin talous kokea muutoksen.

15.3.2 Lasten tapaamiset

Lapsen tapaaminen olisi hyvä tehdä vanhempien yksilötapaamisten jälkeen, kun on saatu vanhempien näkemys tilanteeseen. Tapaamisesta lapsen kanssa on paljon teoriatietao raportin tietoperustassa, luvuissa 7.2 ja 8. Näitä asioita tulee ottaa huomioon lapsen tapaamisilla. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) säädetään, että lastenvalvojan tulee keskustella lapsen kanssa ennen kuin tapaamissopimusta vahvistetaan. Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että jo varhaisessa vaiheessa lasta kuullaan ja siksi lapsen kuuleminen on myös osa eroneuvola -toimintamallia.

Karttunen (2010, 159-161) pitää tärkeänä, että lasta tavattaisiin ensin erikseen molempien vanhempien kanssa ja vasta tämän jälkeen tavattaisiin yksin lasta. Työryhmä piti myös hyvänä tätä toimintamallia ja päädyinkin ottamaan sen osaksi lapsen tapaamisia. Vanhempien kanssa sovitaan tapaamiset molempien koteihin, silloin kun lapsi on kyseisen vanhemman luona. Tällöin saataisiin käsitys siitä, miten lapsi toimii kummankin kanssa ja voitaisiin kertoa lapselle mistä tässä toimintamallissa on kysymys. Tällöin lapsi saa myös vanhempien kuullen oikeutuksen siihen, että hän voi puhua eron liittyvistä asioista perheohjaajan kanssa. Tämän jälkeen sovitaan tapaaminen yksin lapsen kanssa johonkin tälle lapselle sopivaan neutraaliin paikkaan, kuten esimerkiksi koululle tai sosiaalitoimistolle. Tällöin lapselle on hyvä puhua asioista, joita lapsen on hyvä tietää vanhempien eron jälkeen. Lapsen kanssa voidaan käyttää menetelminä kolmea taloa ja/tai lapsen haastattelulomaketta. Jokainen lapsi tulee ottaa huomioon yksilönä ja miettiä mitä hänen kanssaan voi tehdä.

Kolme taloa menetelmässä piirretään kolme taloa, hyvien asioiden talo, huonojen asioiden talo ja toiveiden talo. Keskustelu aloitetaan hyvien asioiden talosta, johon lapsi saa piirtää niitä asioita, jotka hänen perheessään ovat hyvin, mistä hän pitää, missä hän on taitava ja mitä hän tekee mieluiten. Tämän jälkeen piirretään huolien taloon asioita, joista lapsi on huolissaan tai mitkä asiat häntä pelottavat. Lopuksi piirretään toiveiden taloon sellaisia asioita, mistä lapsi haaveilee, mitä hän toivoo seuraavaksi tapahtuvan. Piirtämisen ohella työntekijä voi samalla esittää lapselle lisäkysymyksiä. (Ahola 2020.) Kolme taloa-menetelmään tutustuin systeemisen lastensuojelun koulutuksessa. Koulutuksen vetäjät suosittelivat sitä lasten kanssa toimimiseen. Vuoden 2020 aikana olen kokeillut menetelmää lasten kanssa ja todennut

sen kivaksi tavaksi avata keskustelua lasten kanssa. Lapsi voi itse piirtää taloja ja niihin asioita ja siten hän voi tuntea itsensä tilanteessa vähän rennommaksi, kuin pelkässä keskustelussa.

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö on kehittänyt lasten haastattelulomakkeet yli ja alle 10-vuotiaille lapsille. Tutustuin lomakkeisiin Someron sosiaalitoimessa, jossa työryhmä on niitä käyttänyt lasten kanssa työskennellessä. Näissä on hyvät valmiit kysymyspatteristot, joilla pääsee keskusteluun lapsen kanssa. Jokaisen lapsen kohdalla ei voida kysyä ihan kaikkia kysymyksiä ja varsinkin erotilanteessa niitä tulee hieman soveltaa. Lomakkeet löytyvät osoitteesta: <https://docplayer.fi/23300943-Lapsen-haastattelulomake-yli-10-vuotiaille.html>.

15.3.3 Vanhempien yhteistapaamiset

Vanhempien yhteinen tapaaminen järjestetään sen jälkeen, kun yksilötapaamiset ja lasten tapaamiset on suoritettu. Tällä tapaamisella on ensimmäinen askel se, mitä monet tahot, kuten Koskela (2009, 10-12), Ensi- ja Turvakotien liitto (2019) ja Haavisto ym. (2014, 32-33) painottavat, että eronneille vanhemmille konkretisoidaan yhteistyövanhemmuuden merkitys. Tässä voidaan käyttää apuna Ensi- ja Turvakotien liiton vanhemmuussuhde kaaviokuvaa (Kuva 1.). Tämän asian läpikäyminen vanhempien kannalta on erityisen tärkeää, jotta molemmat vanhemmat tulisivat tietoisiksi siitä, että nyt keskitytään vain vanhemmuuteen, parisuhde on jäänyt taakse. Kuvaan voi myös palata, jos vanhemmat lähtevät keskusteluissaan sivuraiteille. Tällainen kuva on hyvä olla vaikka fläppitaululla huoneessa. Vanhempien voi olla helpompi keskittyä olemaan tilanteessa, kun voi katsoa tauluun, eikä tarvitse katsoa toista vanhempaa tai perheohjaajaa.

Tässä tilanteessa voi olla myös tarpeen havainnollistaa eron merkitys lapselle kaaviokuvan avulla eli ketkä ihmiset säilyvät lapsen elämässä erosta huolimatta. Tässä voidaan käyttää apuna vanhempien tekemiä sukupuita. Ensimmäisellä kerralla käydään vanhempien kanssa läpi aikajana lapsen elämästä. Tällä tapaamisella on tärkeää havainnollistaa vanhemmille se, mikä lapsen elämässä muuttuu väistämättä ja miten voitaisiin vaikuttaa siihen, ettei lapsi kuormittuisi muutoksista liikaa.

Eron vaikutusta lapseen on hyvä tuoda esiin vanhemmille ja ottaa myös huomioon juuri tämän perheen lapsen ikä ja sen mahdollinen vaikutus eron jälkeen, kuten Koskela (2009, 24-25) kuvaa. Vanhempien kanssa käydään läpi lasta suojaavia ja kuormittavia tekijöitä. Tämän avulla vanhemmat voitaisiin saada heräämään sen asian äärelle, miten he voisivat tehdä asioita niin, että lapset kuormittuisivat mahdollisimman vähän. Vanhempien yhteisellä käynnillä on hyvä käydä läpi myös muuta eroon liittyvää teoriaa, jotta vanhempi ymmärtää mieltä asioita usealta eri kantilta ja mieltä myös tekojensa seurauksia.

Antikainen (2007) kertoo, että kiintymyssuhdeteoriolla on paikkansa myös eron jälkeisenä aikana, koska eron käsittelemiseen vaikuttaa jokaisen ihmisen kiintymyssuhdemalli. Vanhempien olisi hyvä ymmärtää kiintymyssuhteiden merkitys ennen eroa ja tämän jälkeen. Vanhempien yhteisellä tapaamiskerralla tästäkin asiasta perheohjaaja voi vanhemmille kertoa, jotta heidän ymmärryksensä lisääntyisi.

Haavisto ym. (2014, 27-28) käsittelee sitä, miten vanhemmuus yleensä aina jollain tavalla muuttuu eron jälkeen. Jo yksilötapaamisilla on hyvä selvittää, millainen vanhempien vanhemmuus on ollut ennen eroa. Tästä voi olla vanhemmilla erilainen näkemys, jota voidaan käydä läpi vanhempien yhteisellä tapaamisella. Sovittelussa pitäisi pystyä käymään läpi vanhemmuus ennen eroa ja eron jälkeen. Pohtia mikä muuttuu ja miten asiat tulevaisuudessa hoidetaan tasapuolisesti lapsen edun mukaisesti. Haavisto ym. (2014, 27-28) korostaa myös sitä, että isää ei saa jättää taka-alalle. Yhteiskunnassamme on ollut paljon puhetta siitä, miten äidit ovat aina ykkösiä lapsen elämässä, ja sosiaalitoimi olisi aina äidin puolella. Haluan omalta osaltani tehdä vanhemmille näkyväksi sen, että he ovat tasavertaisia vanhempia. Vanhemmuussuunnitelma sopii mielestäni tähän kohtaan hyvin, siinä mietitään konkreettisella tasolla sitä, miten vanhemmuus jakautuu eron jälkeen. Se tekee näkyväksi sen, mitä kaikkea lapsen elämään sisältyy.

Toisella tapaamiskerralla vanhempien kanssa käydäänkin läpi vanhemmuussuunnitelmaa. Vanhemmuussuunnitelma käydään läpi kohta kohdalta ja kirjataan sovitut asiat ylös. Vanhemmuussuunnitelman ohella luodaan runko tapaamissopimukselle, jos vanhemmilla ei sellaista ole. Jos vanhemmat pääsevät vanhemmuussuunnitelman avulla yhteisymmärrykseen asioista, ei enempää tapaamiskertoja tarvita. Näin ei kuitenkaan välttämättä käy ja tällöin voidaan tapaamisia järjestää useampiakin. Jos muutaman tapaamiskerran jälkeen vanhemmat eivät vielä pääse yhteisymmärrykseen eivätkä näe lapsen asioita samalla tavalla, voidaan perheen tilanteesta järjestää systemisen toimintamallin kokoontuminen. Tällä tapaamisella olisi läsnä vanhempien lisäksi ainakin perheohjaaja, perheterapeutti ja konsultoiva sosiaalityöntekijä sekä mahdollisesti muita työntekijöitä sosiaalitoimesta tai joku muut taho, jolla on yhteistyötä perheen kanssa. Jos tähän palaveriin päädytään, pidetään sen jälkeen vielä tapaaminen perheohjaajan kanssa, jossa mietitään yhdessä systemisen toimintamallin palaverissa tulleita ratkaisuehdotuksia.

Vanhempien yhteisellä tapaamisella tulee vanhemmille kertoa erilaisista palveluista, ja vertaistuen muodoista mitkä heidän kohdallaan voisivat tulla kyseeseen. Jos perheessä on mielenterveys- tai päihdeongelmia, on niihinkin hyvä etsiä apua niihin erikoistuneista yksiköistä, kuten esimerkiksi terveydenhuollon mielenterveys- ja päihdeyksiköstä. Jos perheenjäsenillä

jo on kontakti johonkin tahoon, on tästäkin hyvä puhua tapaamisilla. Perheohjaaja voi tarvittaessa ohjata vanhempia erilaisten palvelujen piiriin. Jos vanhemmilla on vaikeuksia itse hoidattaa asioitaan tai vaikka kynnys ottaa yhteyttä päihdetyöntekijään on suuri, voi perheohjaaja ottaa yhteyttä vanhemman puolesta hänen suostumuksellaan. Vanhemmilta on hyvä kysyä, että saako perheohjaaja tarvittaessa olla yhteydessä esimerkiksi lasten opettajaan tai koulukuraattoriin tai vaikkapa vanhemman mielenterveyshoitajaan. Tässä on hyvä korostaa vanhemmille moniammatillisen yhteistyön hyviä puolia ja tuoda vanhemmille selkeästi ilmi sen, että yhteistyö on heidän parhaakseen ja se tehdään vain heidän luvallansa. Kun asioista puhutaan avoimesti, ei vanhemmalle jää tunnetta, että asioita selviteltäisiin heidän selkensä takana.

Kaksi kotia- sovellus on kännykkään ladattava mobiilisovellus, jossa vanhemmat ja lapset voivat sopia keskenään arjen asioista. Sovelluksesta löytyy kalenteri, chat-palvelu sekä tukea ja tietoa eron jälkeiseen elämään ja lapsen huomioimiseen. Tämä sovellus yhdistää kahdessa eri kodissa asuvat lapset ja heidän vanhempansa. Sovellus edistää vanhempien yhteistyötä. Sovelluksen voi ladata Googlen Play-kaupasta tai App-Storesta. (Apua eroon 2020c.) Tämä sovellus voi pelastaa joidenkin vanhempien yhteisen kommunikoinnin ja asioiden hoitamisen. Sovellus on hyvä tuoda esiin vanhemmille ja vaikka opastaa sen käyttöönotossa, jos vanhemmat kokevat sen hyvänä.

Perheohjaajan on hyvä olla tietoinen näistä erilaisista toimenpiteistä ja palvelujärjestelmän osa-alueista, joita eronneiden perheiden avuksi on, jotta hän voi tarvittaessa avata asioita vanhemmille ja ohjata heitä oikean palvelun piiriin.

15.3.4 Tapaamisten jälkeen

Tapaamisten jälkeen vanhemmat ohjataan perheoikeudelliseen yksikköön, jossa heidän yhdessä tekemä sopimus voidaan vahvistaa. Perheohjaaja voi olla tukena myös sopimuksen teko tilanteessa, vanhempien niin halutessa. Vanhemmat voivat olla tapaamisten päättymisen jälkeenkin yhteydessä perheohjaajaan tarvittaessa.

Jos tilanne on niin kriisiytynyt, että näiden tapaamiskertojen jälkeen ei ole päästy yhteistyövanhemmuudessa eteenpäin, eikä minkäänlaista sopimusta voida lastenvalvojan toimesta tehdä, tulee vanhemmat ohjata käräjäoikeuteen tässä riita-asiassa.

Aina ei toimintamallin tavoitteena edes ole sopimuksien tekeminen, vaan jonkun muun asian selvittäminen. Joka tapauksessa perheohjaaja on yhteydessä vanhempiin muutaman kuukauden kuluttua tapaamisten päättymisestä ja kyselee vanhempien kuulumisia.

15.4 Arviointi

Sosiaalitoimen työryhmä kokoontui uudemman kerran syksyllä 2020, jossa esittelin kehittelemäni toimintamallin sisältöä. Työryhmä kommentoi toimintamallin olevan erittäin hyvä ja toimivan oloinen. Suurimpana kysymyksenä oli, miten asiakastiedot kirjataan. Tästä keskusteltiin paljon ja päästiin meidän sosiaalitoimen yhteiseen ratkaisuun, jossa tapaamiset vanhempien ja lasten kanssa kirjataan vanhempien tietoihin Pro Consona tietokantaan, jota Someron sosiaalitoimessa käytetään. Tietokantaan luodaan aikuis- ja perhetyön alle uusi tukilaji, perheasioiden sovittelu, johon nämä tiedot kirjataan. Kirjauksiin kirjataan vain asiakaskäynnit, ei niiden sisältöä. Näin saadaan pidettyä sovittelulle tyypillinen vaihtoehtoisuus ja luottamus, eikä työskentelyn sisältö tule kenellekään näkyväksi. Tällä tavoin pystytään kuitenkin saamaan tilastoja sovittelussa käyneistä asiakasmääristä ja tämän avulla perustelemaan kaupungin päättäjillekin tämän palvelun tarve.

Opinnäytetyön loppupuolella kävin vielä keskustelun johtavan sosiaalityöntekijän kanssa toimintamallin käyttöönottamisesta. Hän pitää toimintamallia erittäin hyvänä ja pitää tärkeänä sitä, että malli ei jää vain opinnäytetyöksi, vaan se todella otetaan käyttöön. Sovimme, että kehittelemäni vielä a4-kokoisen toimintamallin kuvauksen, jonka Someron kaupungin markkinointiosasto voi työstää esite muotoon. Tämän esitteen avulla toimintamallia tehtäisiin tutuksi kaikille yhteistyökumppaneille, jotka voivat ohjata asiakkaita avun piiriin. Tämän rinnalle tai tämän korvaamaan voitaisiin johtavan sosiaalityöntekijän toiveesta toteuttaa vielä pieni muutaman minuutin video aiheeseen liittyen, jolla olisi helppo markkinoida toimintamallia esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

16 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuus syntyy siitä, että kehittämistoiminta on vakuuttavaa. Kaikki aineisto ja argumentointi pitää olla avointa. Kehittämistoiminnassa luotettavuus näkyy myös toimijoiden sitoutumisessa. Sitoutumattomuus heikentää luottamusta. Luotettavuus syntyy myös kehittämistyön käytettävyydestä ja tulosten hyödynnettävyydestä. (Toikko & Rantanen 2009, 123-125.) Koen toimintamallin teon olleen luotettavaa, koska se perustuu teoriaan ja työyhteisön yhteiseen näkemykseen. Työyhteisö oli koko ajan mukana kehittämistyössä. Työni perustuu sosiaalitoimen yleiseen käytäntöön ja opinnäytetyö tehdään yhteistyössä työnantajan ja työyhteisön kanssa, jossa luotettavuus on yksi pääperiaatteista.

Eettisiä kysymyksiä pohditaan sosiaalitoimessa lähes päivittäin ja tähän ero aiheeseen niitä myös liittyy. Toisten eroasioita hoitaessa tulee pohtia vahvasti sitä, mikä on oma asenne avio- ja avoeroihin. Myös lasten tapaamisista, huollosta sekä yksin- tai yhteishuollosta on jokaisella

työntekijällä omat mielipiteensä. Jos työntekijä on itse eroamassa tai eronnut, on hänen hyvä pohtia esimerkiksi työnohjaajan kanssa sitä, että onko hän käynyt oman eroprosessinsa läpi, jotta voi olla avuksi muille. (Taskinen 2006, 16.)

17 Pohdinta

Ennaltaehkäisevää työtä on usein vaikea laskea rahassa ja esittää päättäjille sen vaikutuksia. Tämän toimintamallin kautta pystymme auttamaan vanhempia eron alkuvaiheessa ja näin voidaan välttyä pitkiltä käsittelyiltä, joten ennaltaehkäisevä auttaminen on todella paljon edullisempaa. Lastensuojelun kannalta asiaa kannattaa myös selittää päättäjille, koska todella monessa lastensuojelun asiakkuudessa on taustalla vanhempien ero.

Henkilön soveltuvuus näinkin vaativaan sovittelutyöhön pistää mietityttämään, että miten sosionomin tutkinnolla voi tällaista työtä tehdä. Koen, että tämä ennaltaehkäisevä erotyöskentely ei vielä kuitenkaan ole niin vaativaa, koska konfliktit eivät ole niin vahvalla tasolla. On pidettävä mielessä, että jos tuntuu, että oma osaaminen ei riitä, tulee miettiä mitä lisäapuja voisi saada itse työskentelyyn tai mitä lisäapua perhe voisi saada. Tärkeää on kuitenkin kouluttaa itseään koko ajan aiheeseen liittyen. Lapsen, niin kuin vanhempienkin, kuulemisessa tärkeintä on mielestäni kuitenkin kohtaaminen, aito välittäminen ja luottamuksellisen suhteen luominen.

Yksilöllinen työnohjaus olisi mielestäni hyvä lisä perheohjaajan työhön, jotta työntekijä voisi purkaa omia tuntejaan työhön liittyen sekä myös pohtia asiakastilanteita yhdessä työnohjaajan kanssa. Eroauttamistyö on henkisesti raskasta, koska koko ajan painitaan ihmisten vaikeiden tunteiden ja ristiriitojen parissa. Tämän vuoksi työntekijän onkin pidettävä itsestään hyvää huolta, niin henkisesti kuin fyysisestikin, jotta jaksaa tätä työtä. Työ on kuitenkin erittäin palkitsevaa, jos vanhemmat saavat välinsä selvitettyä toimintamallin avulla ja lapsen elämäntilanne paranee.

2000-luvulla tehdyissä tutkimuksissa tulee ilmi se, että vaikka sopimukset olisi tehty vanhempien yhteisymmärryksessä, eivät ne silti välttämättä toimi. Tämä johtuu sovittelumenettelyn puuttumisesta tai keskeneräisyydestä. Riitaa voi tulla, vaikka sopimus olisikin tehty. Tämä voi johtaa lasten ja/tai vanhempien pahoinvointiin, jommankumman vanhemman osattomuutena tai jopa kokonaan lapsen elämästä poistumisena. Äärimmillään tämä johtaa lastensuojelun tarpeeseen ja viime kädessä jopa huostaanottoon. (Poikela 2010, 95.) Tämä on mielestäni yksi suuri syy siihen, miksi olisi hyvä jokaisen eron kohdalla käydä vanhempien kanssa jonkinasteinen sovittelu läpi. Tällä tavoin voitaisiin luoda yhteinen ymmärrys siitä, miten tulevaisuudessa toimitaan.

Arviointi keskustelussa johtavan sosiaalityöntekijän kanssa tuli ajatus siitä, että eroneuvola voitaisiin jatkojalostaa parisuhde- ja eroneuvolaksi. Tällöin voitaisiin tarjota palveluita myös jo ennen eroa, koska tällaista palvelua ei nyt oikein ole Somerolla saatavana tällä hetkellä. Parisuhdeneuvonta olisi matalan kynnyksen neuvontaa ja ohjausta niille, jotka kokevat parisuhteessaan jotain hankaluuksia ja haluavat keskustella niistä tai saada enemmän tietoa parisuhde asioista tai tahoista, joista voisi olla apua parisuhdekriisissä. Itse toivoisin tähän lisäksi myös uusperheneuvontaa, koska siinä on oman kokemuksen mukaan myös aivan omat haasteensa. Olisi hienoa, että myös uusperheasioihin saisi ohjausta ja neuvontaa omasta kaupungista.

Koen, että eroneuvola- toimintamallille on todellista kysyntää. Toivon, että toimintamallin avulla saadaan Somerolla eroperheet sovittelu palvelun piiriin heti eropäätöksen jälkeen. Pitkällä aikavälillä se varmasti vähentää lastensuojeluasiakkuksiakin. Uskon, että pystyisimme Somerolla hoitamaan sovittelun ja lastenvalvojan palvelut huomattavasti jouhevammin ja ihmisläheisemmin kuin tämän hetken Turun perheoikeudellinen yksikkö sen hoitaa. Jos perheohjaaja tekee sovittelu työtä tämän toimintamallin mukaan ja yksi sosiaalityöntekijä saadaan tekemään lastenvalvojan työtä, niin palvelu olisi toimivaa. Perheohjaaja ja lastenvalvoja voisivat olla työpari, joka pystyisi yhdessä keskustelemaan työn sisällöstä ja asiakkaiden tilanteesta.

Vuoden 2021 alusta on tarkoitus alkaa tehdä työtä Eroneuvola -toimintamallin mukaan. Tarkoituksena on kerätä asiakkaiden palautteita ja työstää vielä toimintamallia niin, että se vastaa juuri Someron kaupungin asukkaiden sekä sosiaalitoimen tarpeisiin. Asiakkaiden mukaan ottaminen tähän yhteiskehittämiseen olisi ollut todella hedelmällistä jo toimintamallin kehittämisen alkuvaiheesta asti. Mutta nyt tämän hyvän pohjan ympärille on hyvä lähteä työstämään tätä toimintamallia vielä asiakaslähtoisemmäksi.

18 Lähteet

Painetut

Aapola-Kari, S., Nivala, A. & Tonttila, T. 2012. Nuoren tukeminen vanhempien erotessa - tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Forssa: Forssaprint.

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi, opas varhaisista dialogeista. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino.

Haavisto, V., Bergman-Pyykkönen, M. & Karvinen-Niinikoski, S. 2014. Perheasioiden sovittelun uudet tuulet, havaintoja, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta. Helsinki: Unigrafia.

Häkkinen-Nyholm, H., Laajasalo, T. & Tuuri, T. 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: Unigrafia.

Hämäläinen, J. 2011. Kalliit erot. Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Ylöjärvi: Painohäme.

Kallankari, S. 2019. Muutoksen johtaminen arjessa - opas sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Helsinki: Duodecim.

Karttunen, R. 2010. Isän ja äidin välissä, Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapamisriidoissa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Koskela, R. 2009. Ero lapsiperheessä - Miten tukea lasta ja vanhempia? 3. painos. Helsinki: Paintek Pihlajamäki.

Kääriäinen, A., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Hakapaino.

Larsson, L. 2012. Sovittelun taito. Helsinki: Basam Books.

Mykkänen-Hänninen, R. & Kääriäinen, A. 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Helsinki: Hakapaino.

Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset, miten tuen lasta vanhempien erossa. Jyväskylä: Docendo.

Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan äiti ja isä eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Hakapaino.

Pettilä, U. & Yli-Marttila, L. 1999. Eron vaiheet, kirja eroaville ja eroavien auttajille. Smedjebacken: Fälth & Hässler.

Peuralahti, E. 2012. Lapsen tapaamisoikeus. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Pohjola, P., Aalto-Kallio, M., Englund, K., Heikkinen, H., Koivisto, J., Korhonen, S., Lyytikäinen, M., Peränen, N., Pitkänen, N. & Virtanen, K. 2014. Kohti avointa kehittämistä - matkoppaana Innokylä! Tampere: Suomen Yliopistopaino.

Poikela, E. 2010. Sovittelu, ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Juva: WS Bookwell.

Saarisilta, J. & Heikkilä, J. 2015. Yhdessä innovoimaan - osallistuva innovaatiotoiminta ja sen johtaminen sosiaali- ja terveysalan muutoksessa. Tampere: Suomen Yliopistopaino.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. Riika: Livonia Print.

Stolbow, M. 2014. Erosta eteenpäin. Porvoo: Bookwell.

Taskinen, S. 2006. Lapsen etu erotilanteissa, opas sosiaalitoimelle. 7. painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.

Valkama, E., Litmala, M. 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeudessa. Helsinki: Hakapaino.

Sähköiset

Ahola, T. 2020. Turvallisuuden merkit -ratkaisukeskeinen työskentelyote lastensuojelutyössä. Luettu 10.10.2020. <https://www.eskoo.fi/wp-content/uploads/2020/02/turvallisuuden-merkit-ratkaisukeskeinen-tyoote-lastensuojelutyossa-tapani-ahola.pdf>

Antikainen, M. 2007. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Luettu 21.8.2020. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0518-4/urn_isbn_978-951-27-0518-4.pdf

Apua eroon 2020a. Haastavat erotilanteet. Luettu 29.8.2020. https://apuaeroon.fi/tieto_eroista/haastavat-erotilanteet/

Apua eroon 2020b. Tietoa erosta. Luettu 17.9.2020. https://apuaeroon.fi/tietoa_eroista/

Apua eroon 2020c. Kaksi kotia -sovellus. Luettu 25.10.2020. <https://apuaeroon.fi/kaksikotia/>

Civil, T., Abrahamsson, O., Mäki-Fossi, S. & Miettunen, N. 2019. Systeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Luettu 19.9.2020.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139077/TY%C3%96_2019_34%20s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Ensi- ja turvakotien liitto 2020a. Tunnista väkivalta. Luettu 29.8.2020. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/>

Ensi- ja turvakotien liitto 2020b. Eroauttaminen. Luettu 17.9.2020. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/eroauttaminen/>

Ensi- ja turvakotien liitto. 2017. Vanhemman opas, tietoa ja tukea lapsiperheiden eroon. Luettu 15.8.2020. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/vanhemman_opas_lapsiperheen_eroon

Ensi- ja turvakotien liitto. 2019. Yhteistyövanhemmuuden kolmio. Luettu 17.8.2020. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/yhteistyovanhemmuuden_kolmio

Finlex. 2019. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Luettu 3.10.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Hietanen, P., Keinonen, V., Kettunen, M. 2019. Yhteistyövanhemmuuden käsikirja. Luettu 15.10.2020. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/yhteistyovanhemmuus._yhteistyovanhe

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Luettu 4.10.2020. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77109/R281-2004-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lapsen oikeudet. 2020. Lapsen oikeuksien sopimus. Luettu 10.10.2020. <https://www.lapsen-oikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Mielenterveystalo. 2020. Eron omahoito. Luettu 17.9.2020. https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/eron_omahoito/Pages/default.aspx

Oikeusapu. 2020. Oikeusapu. Luettu 17.9.2020. <https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index.html>

Oikeusministeriö. 2016. Huoltoriidan sovittelu tuomioistuimessa. Luettu 29.8.2020. <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/asiantuntija-avusteinenhuoltoriitojensovittelu.html>

- Sorokin, M. 2014. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta lapsen huolto- ja tapaa-
misriidassa - Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Luettu 29.8. 2020.
[https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43587/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-
201405281868.pdf](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43587/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-201405281868.pdf)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Lapsen arki eron jälkeen - Suunnitelma vanhempien yh-
teistyöstä. Luettu 4.10.2020. [https://stm.fi/documents/1271139/4816712/Vanhemmuussuun-
nitelma+osa+1+Tietoa+vanhemmille](https://stm.fi/documents/1271139/4816712/Vanhemmuussuun-
nitelma+osa+1+Tietoa+vanhemmille)
- Suomalainen eroseminaari. 2014. Suomalainen eroseminaari. Luettu 30.8.2020. [http://suoma-
laineneroseminaari.fi/menetelma](http://suoma-
laineneroseminaari.fi/menetelma)
- Suomen Evankelisluterilainen kirkko. 2020. Tukea eroprosessiin. Luettu 30.8.2020.
<https://evl.fi/apua-ja-tukea/ihmissuhteet/ero-on-monivaiheinen-prosessi>
- Suomi.fi. 2020. Mitä avioerossa tapahtuu. Luettu 15.8.2020. [https://www.suomi.fi/kansalai-
selle/parisuhde-ja-perhe/parisuhde/opas/avo-tai-avioero/mita-avioerossa-tapahtuu](https://www.suomi.fi/kansalai-
selle/parisuhde-ja-perhe/parisuhde/opas/avo-tai-avioero/mita-avioerossa-tapahtuu)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinele-
mentit - Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Luettu
3.10.2020. [https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/67292/1/Aaltio%2520Iso-
kuortti%2520Systemisen%2520lastensuojelun%2520toimintamallin%2520ydinelementit.pdf](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/67292/1/Aaltio%2520Iso-
kuortti%2520Systemisen%2520lastensuojelun%2520toimintamallin%2520ydinelementit.pdf)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020a. Vanhemmuussuunnitelma. Luettu 10.5.2020.
[https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kasva-
tus_ja_perheneuvonta/vanhemmuussuunnitelma](https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kasva-
tus_ja_perheneuvonta/vanhemmuussuunnitelma)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020b. Systemisen lastensuojelun levittäminen ja juurrut-
taminen. Luettu 19.9.2020. [https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hank-
keet/systemisen-lastensuojelun-levittaminen-ja-juurruttaminen-syty-](https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hank-
keet/systemisen-lastensuojelun-levittaminen-ja-juurruttaminen-syty-)
- Tilastokeskus. 2020. Solmittujen avioliittojen määrä väheni edelleen. Luettu 10.5.2020.
https://www.stat.fi/til/ssaaty/2019/ssaaty_2019_2020-05-08_tie_001_fi.html
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Kehittämistoiminta. Luettu 31.10.2020.
[https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimukselli-
nen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimukselli-
nen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Turun ensi- ja turvakoti ry. 2020. Turvassa-hanke. Luettu 15.8.2020. [https://tuentu.fi/tur-
vassa-hanke](https://tuentu.fi/tur-
vassa-hanke)

Valtioneuvosto. 2019. Lapsenhuoltolakiin uudistuksia 1. joulukuuta 2019. Luettu 4.10.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/lapsenhuoltolakiin-uudistuksia-1-joulukuuta-2019>

Väestöliitto. 2020. Ero aiheuttaa lapselle stressiä. Luettu 10.5.2020. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapset_ja_ero/stressitekijat/

Väestöliitto. 2009. Paremman eron abc. Luettu 17.9.2020. https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_kriisit/erokriisit/paremman_eron_abc/

Kuviot

Kuvio 1: Yhteistyövanhemmuuden kolmio (Ensi- ja turvakotien liitto 2019) **Virhe.**
Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.2

Liitteet

Liite 1: Eroneuvola -toimintamallin kansion sisällysluettelo	65
Liite 2: Johdanto Eroneuvola -toimintamallin käyttöön	66
Liite 3: Eroneuvola- toimintamallin tapaamisten runko	67

Liite 1: Eroneuvola -toimintamallin kansion sisällysluettelo

1. Johdanto Eroneuvola -toimintamallin käyttöön
2. Eroneuvola -toimintamallin tapaamiskertojen runko
3. Vanhemman opas
4. Sukupuu ohjeet
5. Kolme taloa -malli
6. Lasten haastattelulomakkeet
7. Vanhemmuussuunnitelma
8. Kirjalista lasten kanssa luettavaksi
9. Yhteistyövanhemmuuden kolmio
10. Opinnäytetyön raportti

Liite 2: Johdanto Eroneuvola -toimintamallin käyttöön

Eroneuvola -toimintamalli on luotu opinnäytetyönä Someron kaupungille vuonna 2020 osaksi ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluita. Toimintamalli tähtää eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuden tukemiseen. Toimintamalli kehitettiin teoriaan perustuen sekä yhteiskehittämistä hyödyntäen sosiaalityön työryhmän kanssa.

Toimintamallissa vanhempien ja lasten tapaamiset ovat ennalta suunniteltuja ja niissä toteutetaan systeemistä toimintamallia. Perheohjaaja tapaa eroperheen vanhempia ja lapsia yhdessä ja erikseen sekä toimii vanhempien välillä viestin viejänä vaativissa kommunikaatio tilanteissa. Työskentelyssä käytetään apuna erilaisia menetelmiä. Toimintamallin tavoitteena on päästä käsiksi eroriitoihin jo varhaisessa vaiheessa, jopa ennen niiden alkamista. Näin pysyttäisiin välttämään raskaat käräjäoikeuden käsittelyt, eikä perhe ja varsinkaan lapset, kuormittuisi liikaa. Toimintamallin tavoitteena on myös lisätä vanhempien ymmärrystä yhteistyövanhemmuudesta ja lapsen asemasta erotilanteessa.

Opinnäytetyössä kuvataan yleisesti erojen yleisyyttä Suomessa sekä huolto- ja tapaamisriitojen yleisyyttä. Raportissa kuvataan yhteiskunnan palvelujärjestelmää eroauttamisen näkökulmasta. Sieltä löytyy myös tietoa mitä vaikeat huolto- ja tapaamisriidat maksavat yhteiskunnalle. Opinnäytetyössä kuvataan erokriisiä vanhemman ja lapsen kannalta. Teoriatiedon jälkeen opinnäytetyössä esitellään toimintamallia. Opinnäytetyöhön tutustuminen on toivottavaa ennen käytännön Eroneuvola työn aloittamista.

Antoisia hetkiä eroauttamisen parissa!

Liite 3: Eroneuvola- toimintamallin tapaamisten runko

Tapaamiset molempien vanhempien kanssa erikseen (1-2 krt/vanhempi)

- toimintamallista kertominen
- vanhemman huolien/tunteiden kuuntelu, ero-prosessin vaiheet
- palvelujärjestelmästä kertominen
- vertaistuesta ja netistä löytyvästä avusta kertominen
- sukupuu ja aikajana sekä lapsen läheisverkoston kartoitus

Lapsen tapaaminen

- keskustelu eroa edeltävästä ajasta, millaista arki on ollut, kaverit, harrastukset
- tulevaisuuden pohdinta
- menetelminä kolme taloa, lapsen haastattelulomake

Ensimmäinen tapaaminen vanhempien kanssa

- alustus siitä, että parisuhde päättyy ja vanhemmuus jatkuu (yhteistyövanhemmuuden kaavio)
- käydään läpi sukupuut ja aikajana niiltä osin kuin vanhemmat haluavat, yhteinen ymmärrys erosta ja ajasta eron jälkeen
- pohdintaa siitä mistä asioista vanhempien tulisi sopia

Toinen tapaaminen vanhempien kanssa

- tuodaan esille lapsen mielipiteet
- lapsen tulevaisuuden pohtiminen
- vanhemmuussuunnitelman teko ja tapaamissopimuksen pohdinta

Kolmas tapaaminen vanhempien kanssa (jos tarvetta)

- systeemisen toimintamallin palaveri yhdessä työryhmän kanssa

Neljäs tapaaminen vanhempien kanssa (jos tarvetta)

- systeemisen toimintamallin ratkaisuehdotusten miettiminen
- sopimuksen pohdintaa

Viides tapaaminen vanhempien ja lastenvalvojan kanssa (jos tarvetta)

- sopimuksen laatiminen

Tapaamisten välissä

- vanhemmat voivat olla yhteydessä perheohjaajaan

Tapaamisten jälkeen

- Yhteys molempiin vanhempiin noin kuukauden kuluttua tapaamisten päättymisestä
- Kartoitus miten on mennyt ja missä vielä perheohjaaja voisi olla avuksi